KAART EN KENNIS

DOOR

GILLES VAN HEES
EN
D. NIEUWHOF

TWEEDE DEELTJE

EUROPA = INDIË = EN = DE WERELDDEELEN

BIJ J. B. WOLTERS — GRONINGEN — DEN HAAG

TWEEDE DRUK

16 051 313

VOORBERICHT.

Met de verschijning van dit atlasje zijn het eerste en tweede gedeelte van **Kaart en Kennis** compleet: één atlasje voor Nederland en één voor Europa, de Werelddeelen en Indië; beide voorzien van een eenvoudigen, geïllustreerden tekst. Daarnaast de kaarten (voor klassikaal gebruik) **van de provinciën, de voornaamste landen van Europa, Oost-Indië en de Werelddeelen**, welke geheel overeenstemmen met de kaartjes in de atlasjes.

Het was ons aangenaam van vele zijden instemming en opbouwende kritiek te ontvangen. Mocht er al een verklaarbaar verschil van meening zijn over de wijze, waarop wij de soberheid meenden te kunnen bereiken, wij ontkennen, dat het weglaten van vele onnoodige namen betiteld mag worden met „armoede". Een vak verarmt niet, als het leerboekje een dienende rol krijgt, waardoor er gelegenheid is, zaken te bespreken, die in beknopte overzichten niet op haar plaats zijn.

Eén opmerking moeten we bij dit deeltje nog maken: Vasthoudende aan het beginsel „tekst naast kaart", was het niet mogelijk het uitslaande blad bij O. Indië te vermijden, zouden althans kaart en tekst niet in het gedrang komen. Ook wordt hierdoor verklaard, dat bij O. Indië en Java typeerende illustraties ontbreken. Deze zullen een plaats krijgen in het derde deeltje.

Tweede deel, Tweede druk, Juni 1926.

GILLES VAN HEES.
D. NIEUWHOF.

INHOUD VAN HET TWEEDE DEELTJE.

1. EUROPA (Staatkundig).
2. EUROPA (Natuurkundig).
3. HET RIJNGEBIED.
4. DUITSCHLAND.
5. BELGIË EN LUXEMBURG.
6. FRANKRIJK.
7. GROOT-BRITTANNIË EN IERLAND.
8. ZWITSERLAND.
9. DE OOSTZEELANDEN EN NOORWEGEN.
10. OOST-EUROPA.
11. DONAULANDEN.
12. PYRENEESCH SCHIEREILAND.
13. APENNIJNSCH SCHIEREILAND (ITALIË).
14. BALKAN SCHIEREILAND.
15. WERELDKAART.
16. AZIË.
17/18. OOST-INDIË.
19. CULTUURGEBIED VAN SUMATRA'S OOSTKUST.
20. JAVA.
21. AFRIKA.
22. NOORD-AMERIKA.
23. MIDDEL- EN ZUID-AMERIKA.
24. AUSTRALIË.

KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK
29715072

KAART EN KENNIS

EENVOUDIGE AARDRIJKSKUNDE VOOR DE VOLKSSCHOOL

DOOR

GILLES VAN HEES
HOOFD EENER SCHOOL TE AMSTERDAM

EN

D. NIEUWHOF
HOOFD EENER SCHOOL TE GRONINGEN

TWEEDE DEELTJE — TWEEDE DRUK

EUROPA, INDIË EN DE WERELDDEELEN

f 1,25

BIJ J. B. WOLTERS' U. M. — GRONINGEN, DEN HAAG, 1926

EUROPA (Staatkundig).

1. Probeer Nederland te vinden op dit kaartje. 2. En nu België opzoeken. 3. Welke namen van landen heb je wel eens meer gehoord? 4. Volg de spoorlijn van Amsterdam naar het Oosten. Door welke landen kom je dan? 5. Noem de hoofdsteden van die landen. 6. Ga van A'dam per spoor naar het Zuidwesten; noem de landen en de steden. 7. Nu van Brussel naar het Zuidoosten.

Opmerking: Die spoorlijn loopt zelfs buiten Europa.

8. Noem de grenzen van Europa.

Hieronder staan de voornaamste landen met de hoofdsteden. Probeer ze te vinden.

Staten:		Hoofdsteden:		Regeering:
Nederland	—	*Amsterdam*	—	Koninkrijk.
Belgie	—	*Brussel*	—	,,
Frankrijk	—	*Parijs*	—	Republiek.
Groot-Brittannië	—	*Londen*	—	Koninkrijk.
Spanje	—	*Madrid*	—	,,
Portugal	—	*Lissabon*	—	Republiek.
Italië	—	*Rome*	—	Koninkrijk.
Zwitserland	—	*Bern*	—	Republiek.
Oostenrijk	—	*Weenen*	—	,,
Hongarije	—	*Budapest*	—	,,
Tsjecho-Slowakije	—	*Praag*	—	,,
Duitschland	—	*Berlijn*	—	,,
Polen	—	*Warschau*	—	,,
Oekraïne	—	*Charkow*	—	,,
Rusland	—	*Moskou*	—	,,
Denemarken	—	*Kopenhagen*	—	Koninkrijk.
Noorwegen	—	*Oslo (Christiania)*	—	,,
Zweden	—	*Stokholm*	—	,,
Finland	—	*Helsingfors*	—	Republiek.
Joego-Slavië of Zuid-Slavië	—	*Belgrado*	—	Koninkrijk.
Roemenië	—	*Boekarest*	—	,,
Bulgarije	—	*Sofia*	—	,,
Griekenland	—	*Athene*	—	Republiek.
Turkije	—	*Angora*	—	,,

1. Welke Staten hebben we niet genoemd? 2. Schrijf eens vijf hoofdsteden op en zet er den naam van het land achter.

Enkele vragen tot besluit:

1. Welke zee heb je al dikwijls hooren noemen? 2. Welke landen liggen er omheen? 3. Welke landen grenzen aan de Oostzee? 4. En welke aan de Middellandsche Zee? 5. Roemenië ligt aan de . . . . Zee. 6. Rusland grenst in 't Oosten aan de . . . . Zee. 7. De Noordelijkste zee op dit kaartje is . . . . 8. IJsland ligt in . . . .

EUROPA (Natuurkundig).

Bij ons land hebben we telkens gezien, dat de bodem op sommige plaatsen nogal hoog is; de Vaalserberg bijvoorbeeld is meer dan 300 Meter. Buiten Nederland zijn echter veel hooger bergen. In de Alpen zijn toppen van meer dan 4500 M.; daarbij vergeleken zijn onze bergen eigenlijk maar heuveltjes. Waar de bodem beneden 200 M. blijft, spreekt men van *laagland* (hoe op de kaart gekleurd?). Van 200—500 M. heet *heuvelland* (welke kleur?).

Laagvlakten. 1. Waar vindt ge de Germaansche Laagvlakte?
2. „ „ „ „ Fransche „ ?
3. „ „ „ „ Russische „ ?
4. Waar vindt ge de Hongaarsche Laagvlakte?
5. „ „ „ „ Po-vlakte?

Middelgebergten. De hoogten tusschen 500 en 1500 M. noemt men *middelgebergten* (hoe gekleurd?). Zoek de volgende middelgeb. op het kaartje:

1. De Fransche Middelgeb.
2. „ Duitsche „
3. De Karpaten.
4. De Apennijnen.
5. Het Balkangeb.
6. Het Oeralgeb.

Hooge vlakke deelen in dit gebied noemt men *hoogvlakten*. Welke hoogvlakte staat op de kaart?

Hooggebergten. Hooger dan 1500 M. komen we in het *hooggebergte* (donkerder gekleurd). Wijs de volgende hooggebergten eens aan:

1. De Alpen.
2. De Pyreneeën.
3. De Kaukasus.
4. Het Scandinavisch bergland.

Ook sommige deelen van de Karpaten, het Oeralgebergte en het Balkangebergte behooren tot het hooggebergte. Vroeger heb je geleerd, dat je aan den loop der rivieren kunt zien, waar de bodem hoog of laag is. Volg nu eens een rivier van West-Europa, b.v. den Rijn. 1. In welk hooggeb. ontspringt hij? 2. Door welk middelgeb. gaat hij? 3. Door welke laagvlakte gaat hij verder? In welk gedeelte zullen de rivieren het snelst stroomen, waar het traagst? In het hooggebergte zijn vele deelen met ijs en sneeuw bedekt (gletschers).

Het Klimaat. Aan den naam *IJszee* hoor je al, dat het in het Noorden erg koud is. De bodem blijft er lang bevroren en er kan dus weinig groeien; in het hooge Noorden zijn daardoor groote drassige mosvlakten, toendra's; met dit mos voeden zich de rendieren. Iets zuidelijker beginnen de groote wouden van naaldhout; dennen en sparren zijn de eenige boomsoorten, die in het koude klimaat van Noord-Rusland en Noord-Zweden kunnen leven.

West- en Midden-Europa hebben zachte winters en koele zomers. Hier kunnen loofboomen groeien en zijn landbouw, tuinbouw en veeteelt mogelijk.

Zuid-Europa (n.l. de deelen om de Middell. Zee) heeft een geheel ander klimaat: heete, droge zomers en zachte winters met regen. Hier is ook landbouw en veeteelt en groeien de zuidvruchten (sinaasappel, citroen, vijg, olijf, druif) en de boomen hebben het geheele jaar door groen blad.

Het Oosten van Europa heeft warme zomers en koude winters. Er valt weinig regen, vooral in 't Z.O. deel, zoodat dit gedeelte van Europa nagenoeg boomloos is. De groote grasvlakten, die men daar aantreft, worden steppen genoemd. Deze werden vroeger uitsluitend gebruikt voor de veeteelt, tegenwoordig ook als bouwland (koren, suikerbieten).

NOORD-EUROPA.	WEST- en MIDDEN-EUROPA.	OOST-EUROPA.	ZUID-EUROPA.
= Mosvlakten (toendra's). = Naaldhout.	= Loofboomen. = Landbouw, tuinbouw, veeteelt.	= Boomloos gebied. = Steppen, veeteelt en landbouw.	= Zuidvruchten, landbouw, veeteelt. = Groene boomen in alle jaargetijden.

Bevolking. N. W. Europa wordt bewoond door Germanen, het W. en Z. door Romanen, het O. en Z. O. door Slaven en Turken.

Vragen: 1. Hoe heeten Spanje en Portugal samen? 2. Hoe Noorwegen en Zweden? 3. Hoe wordt Italië wel genoemd? 4. Welke landen vormen het Balkan-Schiereiland? 5. Door welke wateren staan de Oostzee en de Noordzee met elkaar in verbinding? De Noordzee en de Atlantische Oceaan? De Atlantische Oceaan en de Middellandsche Zee? De Middell. Zee en de Zwarte Zee? 6. Welke onderdeelen van de Middell. Zee kent ge? 7. Welke rivieren zijn op het kaartje genoemd? 8. Welke eilanden staan op de kaart?

HET RIJNGEBIED.

De Rijn komt bij Lobit in ons land, leerden we vroeger al; en óók, dat Rotterdam een druk verkeer heeft met Duitsche steden aan deze rivier. — De Rijn ontspringt in Zwitserland op de gletschers van den St. Gothard; in het Zwitsersche hooggebergte is hij een woeste stroom. Wanneer de rivier het Bodenmeer verlaat, gaat hij meer geregeld, doch nog snel stroomend, verder. Bij **Schaffhausen** daalt de bedding plotseling, waardoor de rivier een schoonen waterval maakt. Bij **Bazel** buigt de Rijn zich naar het Noorden en komt in de Bovenrijnsche laagvlakte; hier is hij reeds bevaarbaar.

Een gletscher.

Vragen: 1. Tusschen welke bergen ligt deze vlakte? 2. Zijn we nu al in het Middelgebergte? 3. Welke zijrivieren neemt de Rijn hier op? 4. Welke landen liggen links van de rivier?

De Bovenrijnsche laagvlakte is zeer vruchtbaar: landbouw (koren en suikerbieten), veeteelt; ook is er een belangrijke industrie. De belangrijkste steden zijn: **Straatsburg**, (Fransch), **Karlsruhe**, **Mannheim**, **Frankfort**, **Mainz** en **Wiesbaden** (een badplaats).

Na Mainz komt de Rijn in een vrij onvruchtbaar bergland. (Zoek aan weerszijden der rivier eenige onderdeelen daarvan.) Het grootste deel der bevolking woont in de dalen, waar landbouw en veeteelt beoefend worden en een druk toeristenverkeer is. De wijn, hier gekweekt, is zeer bekend: Moezelwijn en Rijnwijn!

Voorbij het Zevengebergte, bij Keulen, komt de Rijn weer in een vlakte, de Benedenrijnsche laagvlakte. Een blik op de kaart zegt ons, hoe belangrijk dit gedeelte moet zijn; hier liggen immers een groot aantal plaatsen, elk met meer dan 100.000 inwoners. Vooral in het Ruhrgebied bevat de bodem rijke *kolen-* en *ijzerlagen*, waardoor een belangrijke staal- en textielindustrie ontstond. De grootste steden zijn: **Keulen**, **Dusseldorf**, **Duisburg**, **Ruhrort**, **Elberfeld-Barmen**, **Essen** (Krupp's fabrieken) en **Dortmund**.

De levensmiddelen, welke de duizenden inwoners dezer steden dagelijks noodig hebben, worden voor een gedeelte door **Nederland** geleverd (boter, kaas, groenten, ooft en visch). Uit Amerika wordt veel koren naar deze streek gevoerd over Rotterdam. Eveneens veel ijzererts uit Zweden en Spanje.

De Rijn tusschen Bingen en Coblenz.

Het geheele Rijngebied is een aantrekkelijk oord voor toeristen, vooral het deel van Keulen tot Mainz, het Zwarte Woud en Zwitserland.

Vragen: 1. Welke rechterzijrivieren neemt de Rijn op beneden Mainz? 2. Welke linkerzijrivier? 3. Is de Aar (in Zwitserland) een rechter- of een linkerzijrivier? 4. Welke kanalen staan met den Rijn in verbinding? 5. Welke plaatsen in het stroomgebied van den Rijn zijn nog niet genoemd? 6. Welke stad is ongeveer zoo groot als Amsterdam?

HET RIJNGEBIED

DUITSCHLAND

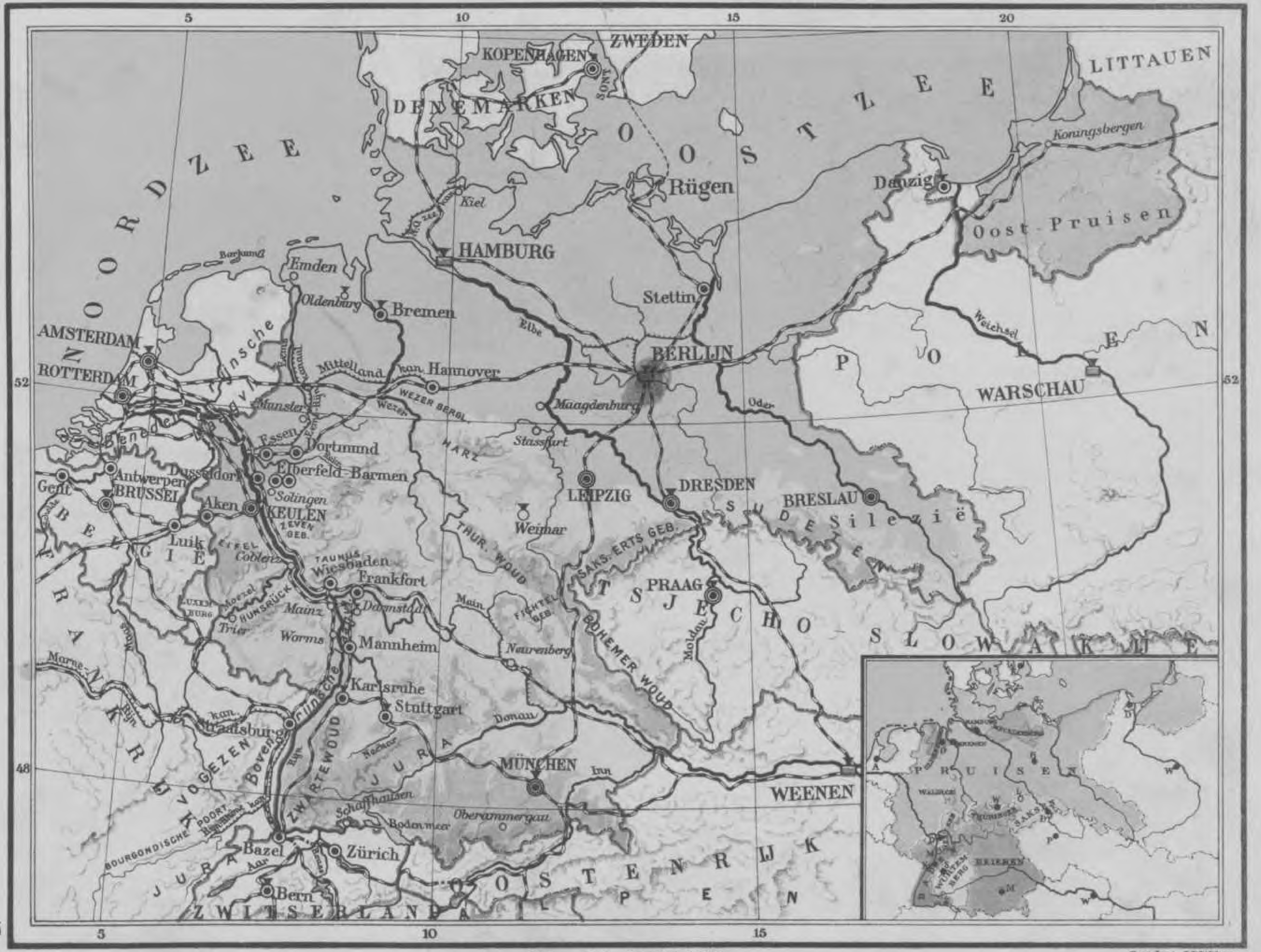

Schaal 1: 6.525.000.

0 50 100 200 300 KM.

Cart. Inst. J.B.Wolters

DUITSCHLAND (14 × Nederland; 60 millioen inw.).

Het Duitsche rijk bestaat uit een aantal republieken, welke één verbond vormen, met een rijkspresident aan het hoofd. De voornaamste dezer republieken zijn: Pruisen, Saksen, Beieren, Würtemberg, Baden, Thüringen en Mecklenburg.

Vragen: 1. Zie op het bijkaartje, welke republieken niet genoemd zijn. 2. Hoe heeten de hoofdsteden van al deze staten? 3. Welke rivieren stroomen naar de Noordzee, welke naar de Oostzee en welke naar de Zwarte zee? 4. Wijs aan, waar ze ontspringen, en zeg, in welke richting ze loopen. 5. Tusschen welke rivieren bestaan kanaalverbindingen?

Een Duitsch middelgebergte (De Sudeten).

De Noordduitsche laagvlakte. Dit gedeelte der Germaansche laagvlakte (zie nog even kaart 2) is in hoofdzaak een landbouwgebied — koren, suikerbieten, aardappelen. — Aan de monden der groote rivieren liggen belangrijke handelssteden: de bekendste zijn: **Hamburg**, **Bremen**, **Stettin** en **Dantzig** (een vrije stad, die niet bij Duitschland behoort).

Berlijn, de hoofdstad, is ongeveer 5 maal zoo groot als Amsterdam.

Midden-Duitschland is een laag bergland, dat veel toeristen trekt; de Harz en het Thüringer woud vooral worden veel bezocht. Dit gedeelte van Duitschland heeft veel industrie. Op de vorige bladz. lazen we al iets van de rijke kolen- en ertslagen van het Ruhrgebied. Het Saksisch ertsgebied heeft kolen; hierdoor ontstond in Saksen een omvangrijke industrie (staal en textiel). Van een eigenaardige kleisoort wordt het bekende Saksische porcelein gebakken. **Dresden** en **Leipzig** zijn hier de grootste steden. De Sudeten hebben textielindustrie, terwijl in het Oosten van Silezië kolen en ertsen worden gevonden. Daardoor ontstond ook hier een belangrijke staal- en textielindustrie. Bij **Stassfurt** liggen de diepe mijnen voor de kalizouten.

Zuid-Duitschland, ten Z. van de Main, is voor het grootste gedeelte hoogvlakte. Op deze hoogvlakte zijn landbouw en veeteelt de bronnen van bestaan; verder houtindustrie (**Neurenberger** speelgoed!) en bierbrouwerij (Münchener bier). Door alle Zuid-Duitsche staten loopt de Donau. **München,** de Beiersche hoofdstad, is tevens de voornaamste stad hier.

Vraag: Welke gebergten liggen op de grens van Tsjecho-Slowakije?

Bijzonderheden: De bevolking, Germanen, is voor $^3/_5$ deel Protestantsch (Luthersch) en voor het overige gedeelte Roomsch-Katholiek.

Oberammergau is vermaard om zijn passiespelen. 't Eilandje Borkum is een bekende badplaats.

Essen.

BELGIË (± 1 × Nederland; 7½ mill. inw.) EN LUXEMBURG.

Bergbouw en Industrie. Evenals in Groot Brittannië, vindt in België een groot deel der bevolking (bijna de helft) zijn bestaan in bergbouw en industrie.

De streek tusschen **Luik, Namen** en **Bergen** is rijk aan steenkool en ijzer. De genoemde plaatsen en **Charleroi** hebben ijzerindustrie. Ook de Vlaamsche steden, vooral **Gent** en **Brugge,** hebben veel industrie (textiel).

Lakenhal met Belfried te Brugge

Veeteelt, Land- en Tuinbouw. Het heuvelland tusschen de Maas (Sambre) en de Schelde is bedekt met löss (denk aan Zuid-Limburg); men verbouwt er tarwe, suikerbieten en vlas. Het laagland, vooral **Vlaanderen,** is wei- en bouwland (vlas). Als in ons land, is de geestgrond achter de duinen bestemd voor tuinbouw. Nog meer tuinbouw is er bij **Gent,** het Belgische Haarlem. Bekend zijn de Belgische werkpaarden en het melkvee. Waar België aan onze provincie Noord-Brabant grenst, is een onvruchtbare zandgrond (de Kempen). Ook hier delft men steenkolen.

Het bergland, de **Ardennen,** is het onvruchtbaarste, maar mooiste deel van België. 't Wordt door toeristen veel bezocht (grot van **Han!**).

Handel. België, dat zeer dicht bevolkt is, heeft veel meer levensmiddelen noodig dan de grond opbrengt; ook het groote aantal fabrieken verwerkt meer grondstoffen, dan het land oplevert. IJzererts, wol, vlas en katoen worden veel ingevoerd. Daardoor ontstond een drukke handel met andere landen. **Antwerpen** is de grootste zeehaven en de belangrijkste handelsstad van België; ze is te vergelijken met Rotterdam. Uit alle deelen der wereld komen er schepen binnen, wier goederen verder getransporteerd worden, ook veel naar het Ruhrgebied.

Bijzonderheden: Het koninkrijk België heeft een Roomsch-Katholieke bevolking, bestaande uit Vlamingen (Germanen) en Walen (Romanen). De Vlamingen wonen in de laagvlakte, de Walen in het heuvel- en bergland. Het Vlaamsch heeft veel van het Nederlandsch, het Waalsch van het Fransch. Tusschen de beide groepen der bevolking bestaat veel oneenigheid.

De hoofdstad **Brussel** en de Vlaamsche steden trekken veel bezoekers (mooie oude gebouwen!). **Oostende** is een drukke badplaats en heeft veel verkeer op Engeland (Dover). **Luxemburg** is een groot-hertogdom.

Vragen: 1. In welke provincies liggen Brussel, Gent en Bergen? 2. Brussel en Gent zijn beide voor zeeschepen bereikbaar. Door welke kanalen?

BELGIË EN LUXEMBURG

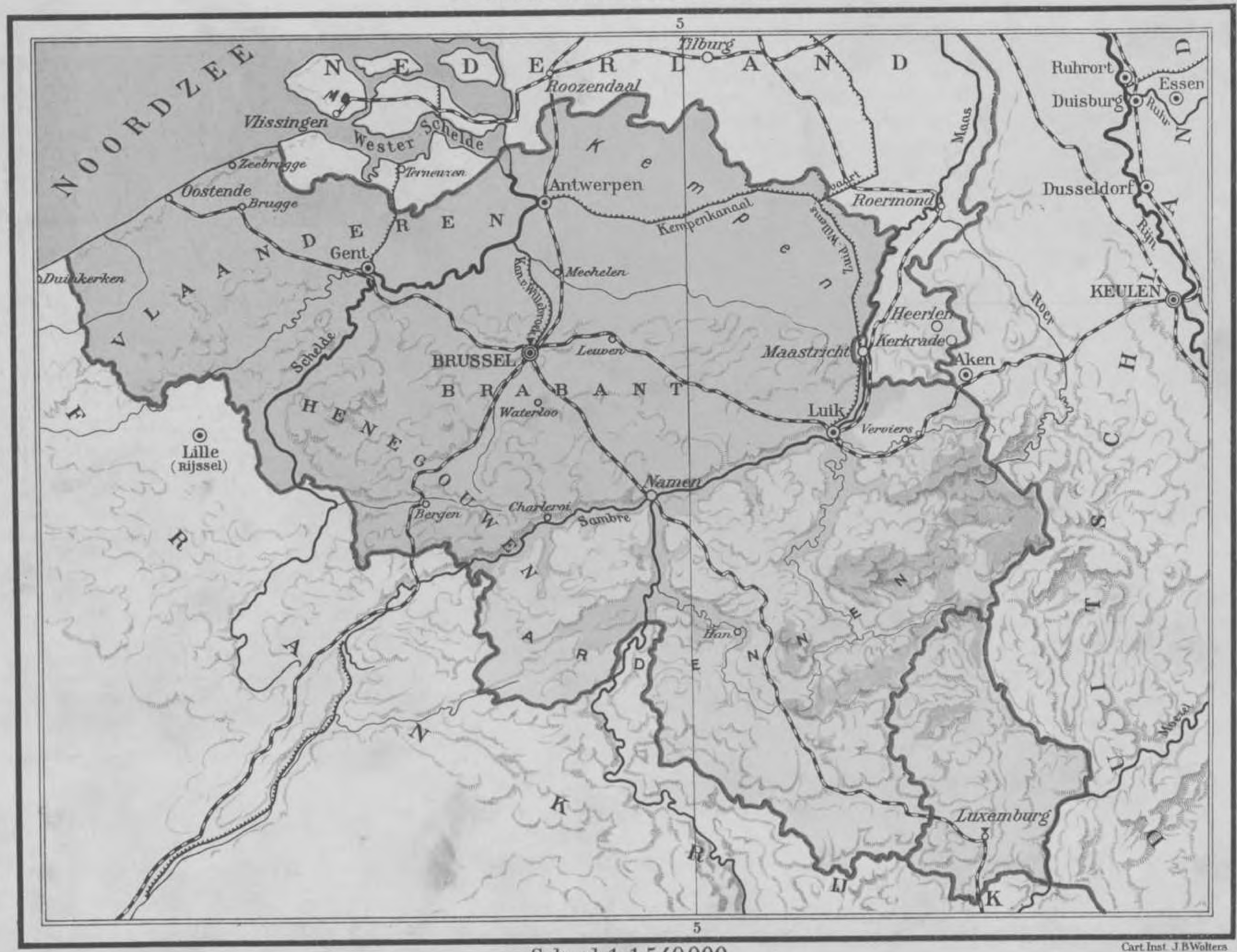

Schaal 1:1.540.000.

0 50 100 200 300 KM

Cart. Inst. J.B.Wolters

FRANKRIJK

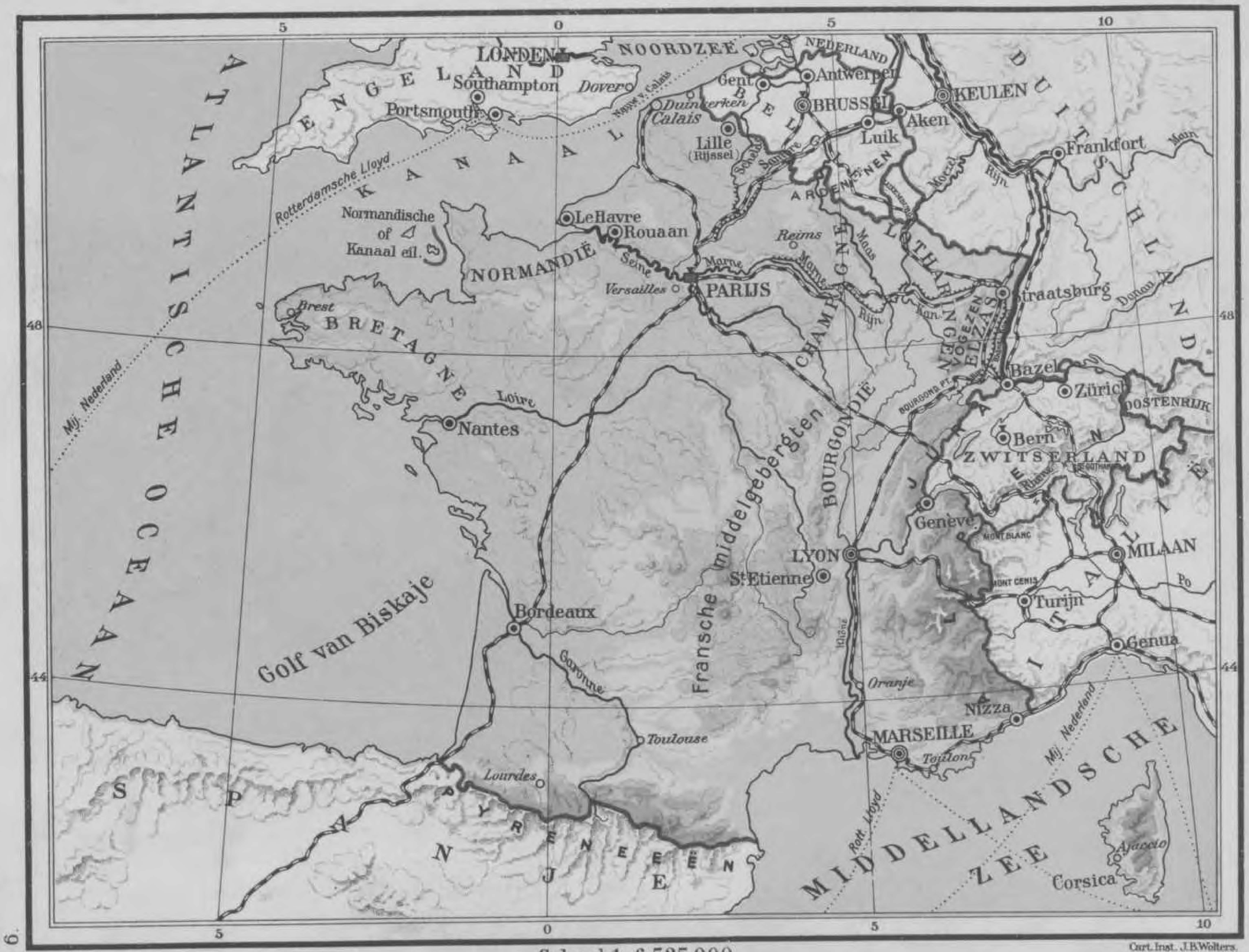

Schaal 1: 6.525.000.

0 50 100 200 300 KM.

Cart. Inst. J.B. Wolters.

FRANKRIJK (16½ × Nederland; 40 mill. inw.).

Landbouw en Veeteelt. Frankrijk is het eerste wijnland der aarde; vooral de streken langs de Garonne, Bourgondië en Champagne zijn door den wijnbouw bekend. **Bordeaux** is een zeer bekende wijnhaven. De landbouw wordt vooral uitgeoefend in N.W.-Frankrijk en in de dalen der Loire en Garonne. Door een goed klimaat begunstigd, levert de bodem veel tarwe en suikerbieten. Normandië is bekend om zijn paarden en cider. Zuid-Frankrijk heeft een bloeiende bloemencultuur (**Nizza**); tot zelfs naar ons land worden levende bloemen en reukwateren verzonden.

Wijnoogst in Champagne.

Industrie. Parijs, aan de Seine, is het middelpunt der fabrikage van weelde- en mode-artikelen. Let maar eens op, hoe dikwijls we het woord „Paris" tegenkomen.

Noord-Frankrijk is de eigenlijke industrie-streek; katoen- en linnenfabrieken te **Lille,** als gevolg van de steenkolen, die men daar vindt. In de omgeving van **St. Etienne** delft men ook kolen en ijzer; zeer belangrijk is er de zijde-nijverheid (moerbeiboom en zijderups in het Rhônedal). Bekende plaatsen daarvoor zijn **Lyon** en **St. Etienne.**

Door **Lotharingen** en **Normandië** is Frankrijk het eerste ijzerertsland van Europa.

Handel en Verkeer. De belangrijkste spoorlijnen komen samen in **Parijs,** Frankrijk's voornaamste stad. De groote handelshavens zijn: **Marseille, Le Havre, Bordeaux, Calais.** *Ingevoerd* worden: katoen, wol, hout, koffie, copra; de *uitvoer* loopt voornamelijk over: wijn, modeartikelen, zeep en kleedingstoffen.

Evenals Vlissingen, Hoek v. Holland, Rotterdam en Oostende heeft Calais een geregeld verkeer met Engeland.

Bijzonderheden: De republiek Frankrijk heeft een Romaansche bevolking (R. Katholiek). Tot Frankrijk behoort ook **Corsica,** waar Napoleon geboren werd. — Behalve Parijs, wordt ook het Zuiden van Frankrijk druk bezocht door toeristen (heerlijk klimaat der Middellandsche Zee). — In de Golf van Biscaye worden sardines gevangen.

Vragen: 1. Welke rivieren zijn door kanalen verbonden? 2. Welke Nederlandsche rivieren ontvangen water uit Frankrijk? 3. Welke haven wordt geregeld door Nederlandsche booten aangehouden? 4. Welke gebergten liggen aan de grenzen? 5. Welke Fransche stad ligt aan den Rijn? 6. Hoe heet die streek daar?

GROOT-BRITTANNIË EN IERLAND (9½ × Ned.; 47 mill. inw.).

Groot-Brittannië, (Engeland en Schotland) is het belangrijkste rijk der wereld. Door zijn gunstige ligging en vele goede havens is er geen tweede land met zulk een handel en scheepvaart. Door de aanwezigheid van steenkool en ijzer heeft het een geweldige industrie.

Bergbouw en Industrie. Veel steenkool vindt men in de omgeving van het Penninisch gebergte, in Zuid-Wales en in de Schotsche laagvlakte. In die streken delft men ook veel ijzererts. Daardoor ontstond een zeer omvangrijke *ijzer-* en *staalindustrie:* **Birmingham, Manchester, Sheffield, Glasgow.** Van de steenkool wordt veel uitgevoerd; (Engelsche anthraciet: **Cardiff, Newcastle).**

De *textielindustrie* is eveneens reusachtig; katoenspinnerijen en weverijen te Manchester en Glasgow; de ruwe katoen uit Noord-Amerika wordt te **Liverpool** ingevoerd; de wol komt meest uit Australië. De bergbouw en industrie geven een bestaan aan meer dan de helft der bevolking.

Landbouw en Veeteelt en Visscherij. Het laagland is meest weiland, minder bouwland; toch moet nog heel wat voedsel uit andere landen ingevoerd worden. Uit ons land gaat veel boter, kaas en vleesch

Londen Bridge.

naar Engeland; ook tuinbouwproducten (tomaten). **Londen** is een der grootste korenmarkten der wereld. Ierland heeft een belangrijke veeteelt en levert ook vlas; te **Belfast** is de grootste linnenindustrie der wereld.

Op de Noordzeekusten van Engeland en Schotland liggen vele visschersplaatsen. **Grimsby** en **Aberdeen** zijn de voornaamste; (haring, kabeljauw en schelvisch).

Scheepvaart en Handel. Engeland heeft de grootste handelsvloot van alle zeevarende naties. Zijn groote bezittingen in andere werelddeelen, de invoer van levensmiddelen en grondstoffen voor de industrie en de uitvoer der industrieproducten werken daartoe mee.

De belangrijkste zeehavens zijn: **Londen, Liverpool, Southampton, Hull, Glasgow** en **Cardiff.**

Uitgevoerd worden: ijzer- en staalwaren, steenkool, bewerkte katoen, wol en linnen; verder levert de Engelsche scheepsbouw veel schepen aan andere landen.

Bijzonderheden: Groot-Brittannië heeft een Protestantsche bevolking; de Ieren zijn Roomsch-Katholiek. De Engelschen en Schotten zijn Germanen. In de hoofdstad **Londen** wonen ongeveer evenveel menschen als in ons land. **Dublin** is de hoofdstad van den Ierschen Vrijstaat.

Engeland is de eerste koloniale mogendheid, het eerste industrieland en het eerste handelsland der wereld.

Vragen: 1. Dagelijks varen booten van Hoek van Holland naar.... en van Vlissingen naar.... (en omgekeerd). 2. Welke Engelsche haven aan het Kanaal wordt ook geregeld door Nederlandsche booten aangedaan? 3. Aan welke rivier ligt Londen? 4. En Hull? 5. Welke eilanden zijn op de kaart genoemd?

GROOT-BRITTANNIË EN IERLAND

Cart. Inst. J.B.Wolters.

Schaal 1:6.750.000.
0 50 100 200 300 KM.

ZWITSERLAND

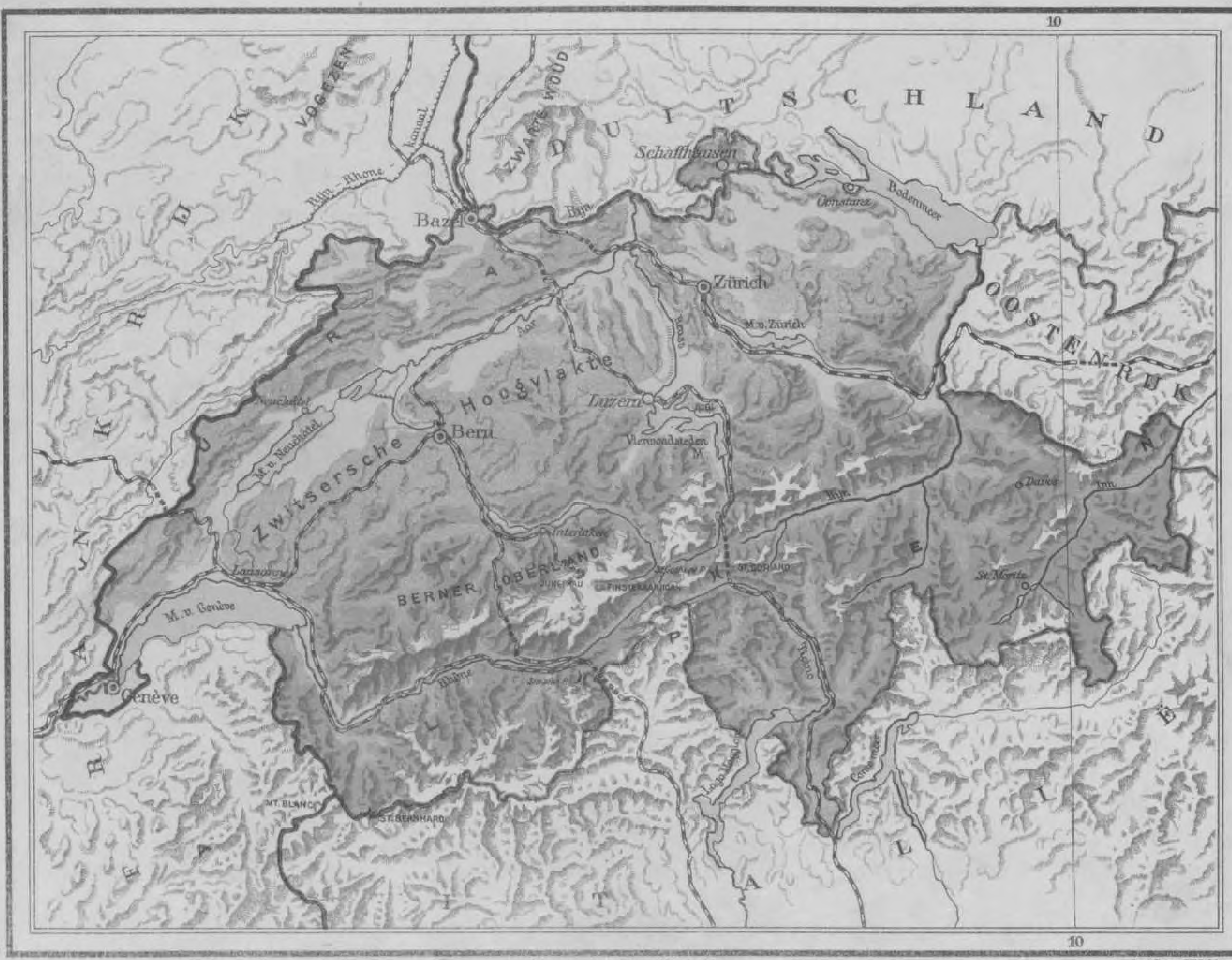

Schaal 1:1.750.000.

0 10 25 50 75 100 KM.

Cart. Inst. J.B. Wolters.

ZWITSERLAND (ruim 1 × Nederland; 4 mill. inw.).

Uit: Flaig, Hoch über Tälern und Menschen.

Bestijging van een steilen Alpentop.

De Alpen. Nagenoeg de helft van dit land wordt ingenomen door de Alpen. De bergen stijgen er tot 4800 Meter (de Mont Blanc). Die hooge bergtoppen zijn altijd met sneeuw en ijs bedekt (gletschers). Plantengroei is daar natuurlijk niet bestaanbaar. In dit gebied vinden eenige bekende, groote rivieren haar oorsprong. (Welke zijn dat?). In de Alpendalen is een belangrijke veeteelt. De Zwitsersche kaas is bij ons bekend en niet minder de Zwitsersche melk-producten: melk-chocolade en melk-suiker. 's Zomers weidt het vee op de bergweiden. Het geheele jaar door worden de Alpen door toeristen bezocht. Bekwame gidsen geven leiding bij de soms gevaarlijke bergsport. **Interlaken** en **Luzern** bestaan voornamelijk van het vreemdelingenverkeer. Een spoorbaan voert van Interlaken de bezoekers naar een der hoogste toppen, de Jungfrau. Bekende plaatsen zijn voorts **Luzern, Davos** en **St. Moritz.** Te Davos is een Nederlandsch herstellingsoord voor longlijders.

De Zwitsersche hoogvlakte is wel het belangrijkste gedeelte van het land. De bodem is vruchtbaar en het verkeer niet zoo moeilijk als in de bergstreken. Naast landbouw (koren) is er veel veeteelt (melkproducten). De voornaamste plaatsen zijn: **Bern** (de hoofdstad), **Lausanne** en **Zürich.** De Zwitsersche meren (Vierwoudsteden Meer en Meer van Genève) trekken veel bezoek van vreemdelingen.

De Jura is een onvruchtbaar bergland. De dunne bevolking beoefent de industrie (uurwerken): **Genève, Neuchâtel. Bazel** is een belangrijk verkeerspunt. (Let op de spoorlijnen en waterwegen).

Bijzonderheden: De bevolking dezer republiek is voor het grootste gedeelte Protestantsch; het overige deel is Katholiek. De meeste bewoners spreken Duitsch, de rest Fransch of Italiaansch. Analphabeten komen in Zwitserland bijna niet voor! Het buitenlandsch verkeer is van veel beteekenis geworden na de boring der Alpentunnels: de **Sint-Gothard-** (bijna 3 uur gaans) en de **Simplon-tunnel.**

Vragen: 1. Hoe heet de druk bezochte streek ten zuiden van Interlaken?
2. De Ticino is een zijrivier van de Po, de Inn van de Donau. Zwitserland behoort dus tot het stroomgebied van welke rivieren?

DE OOSTZEELANDEN EN NOORWEGEN.

I. NOORWEGEN (10 × Ned.; 3 mill. inw.) EN ZWEDEN (14 × Ned.; 6 mill. inw.).

NOORWEGEN. Een bergland met veel bosschen (den en spar) en gletschers. De bevolking woont in hoofdzaak aan de steile kusten en op de eilanden; ze oefent daar bij de fjorden de visscherij uit (haring en kabeljauw). **Drontheim, Bergen** en **Stavanger** zijn bekend als vischhavens. Bij de Lofoten wordt kabeljauw gevangen (stokvisch, levertraan).

De hoofdstad **Oslo** en **Drammen** zijn bekende houthavens.

Drogen van den kabeljauw in de zon. Stokvisch.

ZWEDEN. Ook Zweden heeft enorme naaldhoutbosschen. Het stroomend water der rivieren deed houtzagerijen en timmerfabrieken ontstaan. **Sundsvall** is een houthaven.

Zweden heeft ook ertsen, voornamelijk ijzererts. In de streek der groote meren, en ook in het Noorden bij **Kiruna** zijn ijzermijnen; in het noorden is **Narvik** de uitvoerplaats er van, in het Zuiden **Oxelösund. Stokholm,** de hoofdstad, heeft een grooten ijzerhandel.

Zuid-Zweden is een landbouw- en veeteeltgebied; het is „de korenschuur van Zweden". **Gotenburg** (scheepsbouw) en **Malmö** zijn op het Zuidelijk schiereiland de belangrijkste plaatsen.

Handel. Langs de Zweedsche rivieren (elven) laat men het hout naar de kust drijven; een goedkoop transport dus. Zweden voert uit: hout, ertsen, boter, ijzerwaren. De Noren hebben een groote handelsvloot en zijn dus ook vooral vrachtvaarders; uitvoer van erts (over Narvik), visch en levertraan.

Bijzonderheden: De Botnische Golf en de Oostzee zijn een tijd van 't jaar dichtgevroren; de havens aan de Westkust zijn door den invloed van de Zeewinden en van den Golfstroom altijd open. (Welke beteekenis zullen de spoorwegen van Oost naar West hebben?) Beide landen hebben een Germaansche bevolking. De godsdienst is Luthersch. Het Noorden met zijn langen poolnacht en koude winters is zeer dun bevolkt.

Vragen: 1. Wat is het Noordelijkste punt van Europa? 2. Hoe heet het water tusschen de Lofoten en de kust? 3. Hoe heet het Noordelijkste deel van Zweden?

II. DENEMARKEN ($1\frac{1}{3}$ × Ned.; 3 mill. inw.) EN IJSLAND.

Landbouw en Veeteelt. De Denen bestaan voornamelijk van landbouw en veeteelt. Het Oostelijk deel van Jutland heeft uitstekende bouw- en weilanden; het Westelijk deel ervan is heideachtig en moerassig. Nog beter zijn de eilanden geschikt voor landbouw en veeteelt. Hier ligt ook de hoofdstad **Kopenhagen**.

Handel. Denemarken voert uit: boter, varkensvleesch en eieren. **Kopenhagen,** de voornaamste stad van 't land, ligt aan de druk bevaren Sont. **Esbjerg** is de voornaamste uitvoerhaven.

Bijzonderheden: IJSLAND (zie kaart 1) vormt met Denemarken een personeele unie. De dunne bevolking woont langs de kusten en bestaat van de vischvangst (kabeljauw en schelvisch). De eidergans wordt er om haar dons gevangen. De bevolking is Luthersch, evenals in Denemarken.

Vragen: 1. Wat zijn de voornaamste Deensche eilanden? 2. Hoe heet de hoofdstad van IJsland?

III. DE OVERIGE OOSTZEELANDEN.

FINLAND (12 × Ned.; $3\frac{1}{2}$ mill. inw.) is boschrijk en voert hout uit. De hoofdstad en uitvoerhaven is **Helsingfors.** Het is na den grooten oorlog een zelfstandige staat geworden, een republiek, evenals **ESTLAND** ($1\frac{1}{2}$ × N.; 1 mill. inw.), **LETLAND** (2 × N.; $1\frac{1}{2}$ mill. inw.) en **LITTAUEN** ($2\frac{1}{2}$ × N.; 3 mill. inw.). **Riga** is de uitvoerhaven van het achterland: koren en vlas.

Bijzonderheden: De godsdienst is in hoofdzaak Luthersch.

Vragen: 1. Welke golven vormt de Oostzee? 2. Hoe heeten de hoofdsteden van Estland, Letland en Littauen?

HET BALKAN-SCHIEREILAND.

Vragen: 1. Schrijf eens op, door welke Zeeën en Straten dit schiereiland wordt begrensd. 2. Hoe komt het aan den naam?

De Balkan-Staten zijn: **Bulgarije** (al bij de Donaulanden behandeld), **Griekenland**, **Albanië** en een gedeelte van **Turkije.**

Landbouw en veeteelt is het hoofdbestaan der Balkanvolken, behalve bij de Grieken; door de vele oorlogen der laatste eeuwen is dit schiereiland zeer verarmd.

GRIEKENLAND (5 × Nederland; 8 mill. inw.)

is een onvruchtbaar, dun bevolkt land. Het hoofdbestaan is de zeevaart, handel en visscherij. Het voert zuidvruchten (krenten vooral) en wijn uit.

Athene, de hoofdstad, heeft prachtige overblijfselen uit de oudheid. Het is door een spoorlijn verbonden met Weenen. (**Piraeus** is de voorhaven van Athene).

Saloniki, een zeehaven, ligt ook aan deze lijn.

Vraag: Welke eilanden behooren tot Griekenland?

ALBANIË (± 1 × Nederland; $\frac{3}{4}$ mill. inw.).

Dit land is nog armer, het volk onontwikkeld — het overgroote deel der bevolking is analphabeet.

Vraag: Hoe heet de hoofdstad?

TURKIJE.

Maar een klein gedeelte van dit land ligt in Europa. **Konstantinopel,** de vroegere hoofdstad, ligt aan den Gouden Hoorn, een mooie haven aan den Bosporus. Het was vóór den oorlog een zeer belangrijke handelsstad en is door een spoorlijn met West-Europa verbonden. Bij **Adrianopel** wordt tabak verbouwd; deze stad heeft sigaretten-industrie (Turksche sigaretten).

Zee van Marmora.

Uitgang van den Bosporus naar 't Z. →

Reede.

Gouden Hoorn.

Konstantinopel.

Bijzonderheden: De bevolking der Balkan-republieken is Grieksch-Katholiek; de Turken zijn Mohammedanen.

Bij de eilanden der Egeïsche Zee worden sponsen gevischt; deze eilanden leveren wijn en zuidvruchten.

DE WERELDKAART.

De aarde is een reusachtige bol, waarvan de omtrek ongeveer 40 millioen Meter is. Een verkleinde afbeelding daarvan heet globe (zie het plaatje). Op het bovenste kaartje zijn de helften van den wereldbol geteekend; ze heeten: *Oostelijk-* en *Westelijk halfrond.* Op het onderste kaartje staat de wereld in een rechthoek; hierop kan je goed zien, dat veel meer dan de helft der wereld met water bedekt is. Deze wateren vormen de wereldzeeën: *Atlantische Oceaan, Groote of Pacifische Oceaan, Indische Oceaan, Noordelijke IJszee, Zuidelijke IJszee.* Het land wordt door 5 werelddeelen ingenomen. Het grootste is *Azië*, dan volgt *Amerika*, daarna *Afrika; Europa* is no. 4 en het kleinste werelddeel heet *Australië.* De sneeuw- en ijslanden om de Zuidpool, noemt men wel eens het 6e werelddeel.

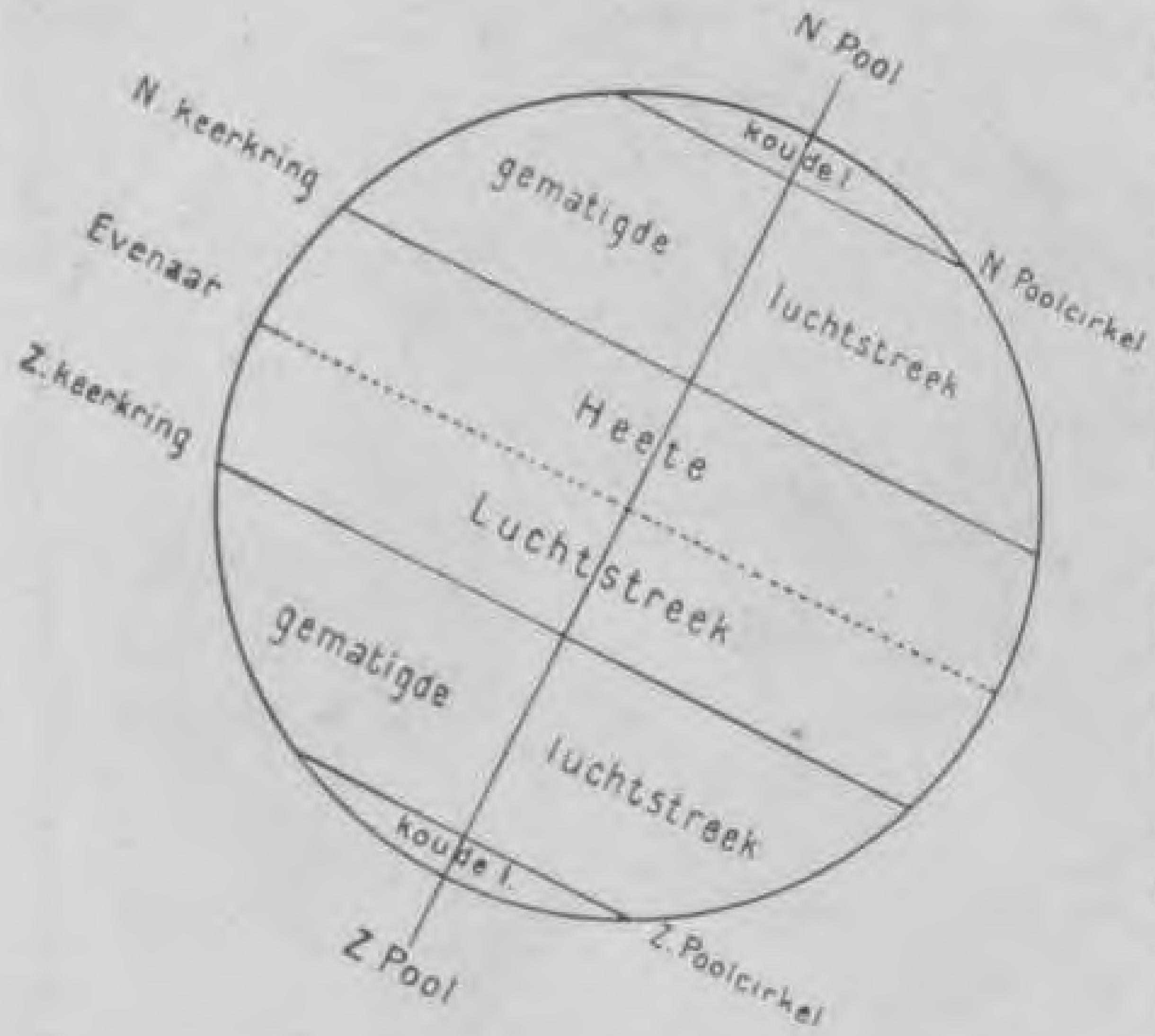

Precies op de helft van de globe staat een cirkel, de *evenaar, linie* of *equator* genoemd; deze verdeelt de aarde in een Noordelijk en een Zuidelijk halfrond. Evenwijdig daaraan zijn een aantal cirkels getrokken, die men breedtecirkels noemt. Twee daarvan heeten de *keerkringen* (Noorder en Zuider Keerkring), twee andere de *poolcirkels* (Noordpoolcirkel en Zuidpoolcirkel). Verder zijn er nog een aantal lijnen getrokken van de Noordpool naar de Zuidpool, de meridianen. Bij één daarvan, die over Greenwich bij Londen gaat, staat het cijfer 0. Men noemt ze daarom den *nulmeridiaan* of den *meridiaan van Greenwich.*

Het deel van een meridiaan tusschen den evenaar en een der polen is een kwart-cirkel en kan dus verdeeld worden in 90 graden. Zoo wordt de evenaar (een heele cirkel) vanaf den nulmeridiaan verdeeld in 2 × 180°, n.l. 180° in Oostelijke richting en 180° in Westelijke richting.

Met behulp van de meridianen en de breedtecirkels nu kan men van elke plaats op aarde nauwkeurig de ligging aangeven. Ligt een stad b.v. 60° ten Noorden van den evenaar en 30° ten Oosten van den nulmeridiaan, dan zegt men, dat ze 60° Noorder Breedte (60° N.B.) en 30° Ooster Lengte (30° O.L.) heeft. — Zoek nu eens op kaart 10, welke stad hier bedoeld wordt.

Vragen: 1. Wat zou men nu bedoelen met Zuider Breedte (Z.B.) en Wester Lengte (W.L.)? 2. Bij welke werelddeelen kan men alleen spreken van N.B.? Bij welk alleen van Z.B.? Bij welke alleen van O.L.? Bij welke van W.L.? Bij welk zoowel van O.L. als W.L. en van N.B. als Z.B.?

Al eerder hebben we geleerd, dat het op aarde niet overal even warm is. Hoe dichter bij den equator, hoe warmer. De streek tusschen de beide keerkringen noemt men de *heete* of *tropische luchtstreek;* die tusschen den N.keerkring en den N.poolcirkel de Noordelijke *gematigde luchtstreek.* Zie de teekening.

Vragen: 1. Waar ligt de Zuidelijke *gematigde luchtstreek?* Waar vindt men de *koude luchtstreken?* 2. In welke luchtstreek ligt ons land? 3. Oost-Indië?

Een Eskimo-dorp.

Olivier van Noort was de eerste Nederlander, die omstreeks 1600 in bijna 3 jaar de aarde omzeilde.

Peary, een Amerikaan, bereikte in 1909 misschien de Noordpool, en Amundsen, een Noor, in 1911 de Zuidpool.

In Juli 1924 zijn eenige Amerikanen er in geslaagd de wereld *om te vliegen,* en in Mei 1926 vloog Amundsen met een luchtschip over de Noordpool.

DE OOSTZEELANDEN EN NOORWEGEN

Schaal 1:12.000.000.

0 100 200 300 400 500 600 KM.

OOST-EUROPA

Schaal 1: 20.000.000

0 100 250 500 750 1000 KM.

Cart. Inst. J.B.Wolters.

OOST-EUROPA.

Hiertoe rekent men, behalve de reeds genoemde republieken Finland, Estland, Letland en Littauen, **RUSLAND** (120 × Ned.; 80 mill. inw.), **POLEN** (13 × Ned.; 27 mill. inw.) en **OEKRAINE** (20 × Ned.; 30 mill. inw.).

Vraag: Wat zijn de hoofdsteden van deze Staten?

Landbouw en Veeteelt. Langs de kust der Noordelijke IJszee is het altijd zoo koud, dat plantengroei bijna onmogelijk is. Heele vlakten, moerassig door het sneeuwwater, zijn met mos begroeid; dat zijn de toendra's, waarop het rendier leeft. De Lappen en de Samojeden, de weinige bewoners dezer kust, bestaan van vischvangst, de jacht op pelsdieren en van rendierteelt. Naar het Zuiden gaande, komen we in de streek der groote wouden (naaldhout en loofboomen); deze strekt zich uit tot voorbij **Niezjnii-Novgorod** en **Leningrad** (vroeger St. Petersburg geheeten). Hier wordt zeer veel hout uitgevoerd en hars, teer en pelzen. In den ijsvrijen tijd zijn **Archangel, Helsingfors, Riga** en **Leningrad** de uitvoerhavens.

Ten Zuiden van de hoofdstad **Moskou** ligt het land der Zwarte Aarde, een bijzonder vruchtbare grondsoort. Vóór den grooten oorlog werd daar meer koren verbouwd, dan in alle andere landen van Europa samen. In de republieken langs de Oostzee verbouwt men veel *vlas*, in Polen vooral

Boortorens op de petroleumvelden bij Bakoe.

koren (rogge). Groote uitvoerplaatsen voor dit gebied zijn: **Riga** en **Reval.** In **Warschau** en **Kiev** is een belangrijke suikerindustrie.

De vroegere steppen langs de Zwarte Zee en de Zee van Azov zijn nu een belangrijk korengebied: *tarwe* en *rogge*. **Odessa** is een groote korenhaven. In de steppen om de Kaspische Zee wonen nog zwervende veeteelt-volken, o.a. de Kirgiezen.

Mijnbouw. Het middelste gedeelte van den Oeral is een *ertsrijk* gebergte: goud, ijzer, koper en platina. **Jekaterinenburg** is er de belangrijkste stad.

Het Oostelijk deel van den Kaukasus heeft petroleum in den bodem. Bij **Bakoe** zijn rijke bronnen. Voor Rusland wordt deze vervoerd langs de Wolga, voor 't overige Europa over **Batoem.**

Handel en Verkeer. Het spoorwegnet is niet groot in Rusland; langen tijd waren de goedbevaarbare rivieren de voornaamste verkeerswegen. (Welke zijn de belangrijkste rivieren?) De voornaamste uitvoerproducten zijn: hout, koren en vlas. Te **Niezjnii-Novgorod** worden groote jaarmarkten gehouden, waar zelfs kooplieden uit Azië hun waren brengen.

Bijzonderheden: De landen van Oost-Europa zijn republieken. De bevolking (Slaven) is in Rusland en de Oekraine Grieksch-Katholiek, de Polen zijn Roomsch-Katholiek.

De Elbroes is de hoogste bergtop van Europa.

DE DONAU-LANDEN.

De Donau-landen zijn: **Oostenrijk, Hongarije, Tsjecho-Slowakije, Roemenië, Joego-Slavië** en **Boelgarije.**

OOSTENRIJK ($2\frac{1}{2}$ × Ned.; 6 mill. inw.). Dit land wordt bijna geheel ingenomen door de Alpen. Op de hooggelegen bergweiden doet men aan veeteelt; (schaap, geit en rund). Het naaldhout, dat in dichte bosschen in de lagere gedeelten van het gebergte groeit, geeft werk aan houthakkers en kolenbranders. De Alpen, (vooral Tirol), trekken 't heele jaar door toeristen. **Weenen** is de hoofdstad. Over **Innsbruck** loopt de Brennerbaan (München, Innsbruck, Venetië).

HONGARIJE (3 × Ned.; 8 mill. inw.) is een laagvlakte, door bergen geheel ingesloten. Door de laagvlakte stroomt de Donau met de Theiss. Door de droge zomers ontstonden hier groote steppen, de poeszta's, waarop kudden schapen, koeien en paarden grazen. In den zomer is het er zoo heet en droog, dat het gras verdort; 's winters is het er ijzig koud. Een groot deel der poeszta's is tegenwoordig echter bouwland (koren, vooral tarwe).

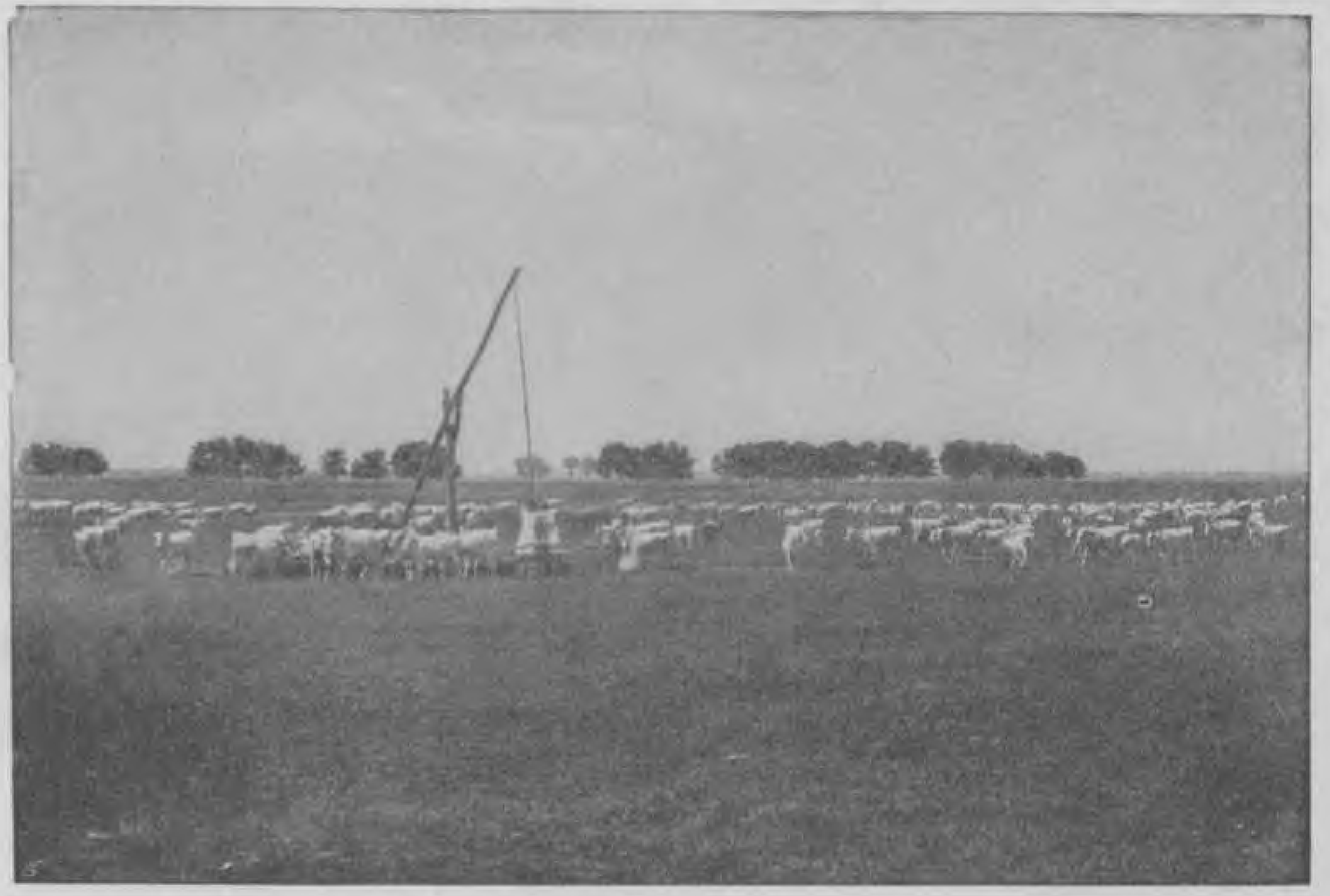

De Poeszta of Hongaarsche steppe.

Budapest is de hoofdstad; aan de Theiss ligt **Szegedin.**

TSJECHO-SLOWAKIJE (4 × Ned.; 15 mill. inw.) is een bergachtig land. Het is rijk aan ertsen en kolen. **Praag**, de hoofdstad, heeft staal- en textiel-industrie. De vruchtbare bodem levert veel koren en suikerbieten. **Pilsen** is bekend om het Pilsener-bier. **Brünn** en **Presburg** zijn verder de voornaamste steden.

ROEMENIË ($9\frac{1}{2}$ × Ned.; $17\frac{1}{2}$ mill. inw.) heeft vruchtbare vlakten, waarop tarwe en mais groeien. Het voert veel graan uit. **Galatz** is de grootste korenhaven. Ook van **Constantsa** wordt veel koren verscheept. Roemenië heeft verder petroleumbronnen, vooral bij **Ploesti. Boekarest** is de hoofdstad.

JOEGO-SLAVIË (8 × Ned.; $12\frac{1}{2}$ mill. inw.) is voor 't grootste deel bergland; de hoofdstad is **Belgrado**, aan de Sau en de Donau. Dit land heeft uitgestrekte wouden en voert hout uit (Slavonisch eikenhout voor meubelen). Door de oorlogen der laatste jaren is het verarmd.

BOELGARIJE (3 × Ned.; $4\frac{1}{2}$ mill. inw.). Door dit land loopt het Balkan-gebergte. In de vlakte ten Noorden daarvan wordt tarwe en mais verbouwd. In de vruchtbare dalen ten Z. van den Balkan is een belangrijke verbouw van koren en zuidvruchten. De hoofdstad is **Sofia.**

Bijzonderheden: De Oostenrijkers zijn Germanen; ze spreken Duitsch en zijn Roomsch-Katholiek. De bewoners van Tsjecho-Slowakije zijn hoofdzakelijk Slaven; ook wonen er veel Duitschers. De godsdienst is meest Roomsch-Katholiek, hier en daar Protestantsch (Calvinisten). De Hongaren zijn eveneens meest Roomsch-Katholiek, ook wel Protestantsch (Calvinisten). De Joego-Slaven, de Roemenen en de Boelgaren zijn meerendeels Grieksch-Katholiek, voor de rest Roomsch-Katholiek.

Vragen: 1. Door welke gebergten wordt Tsjecho-Slowakije omringd? 2. Welke landen hebben deel aan de Karpaten? 3. Welke Duitsche rivieren ontspringen in Tsj.-Slowakije? 4. Waaraan ligt Praag?

DONAULANDEN

Schaal 1: 8.150.000.

0 50 100 200 300 400

Cart. Inst. J.B. Wolters.

PYRENEESCH SCHIEREILAND

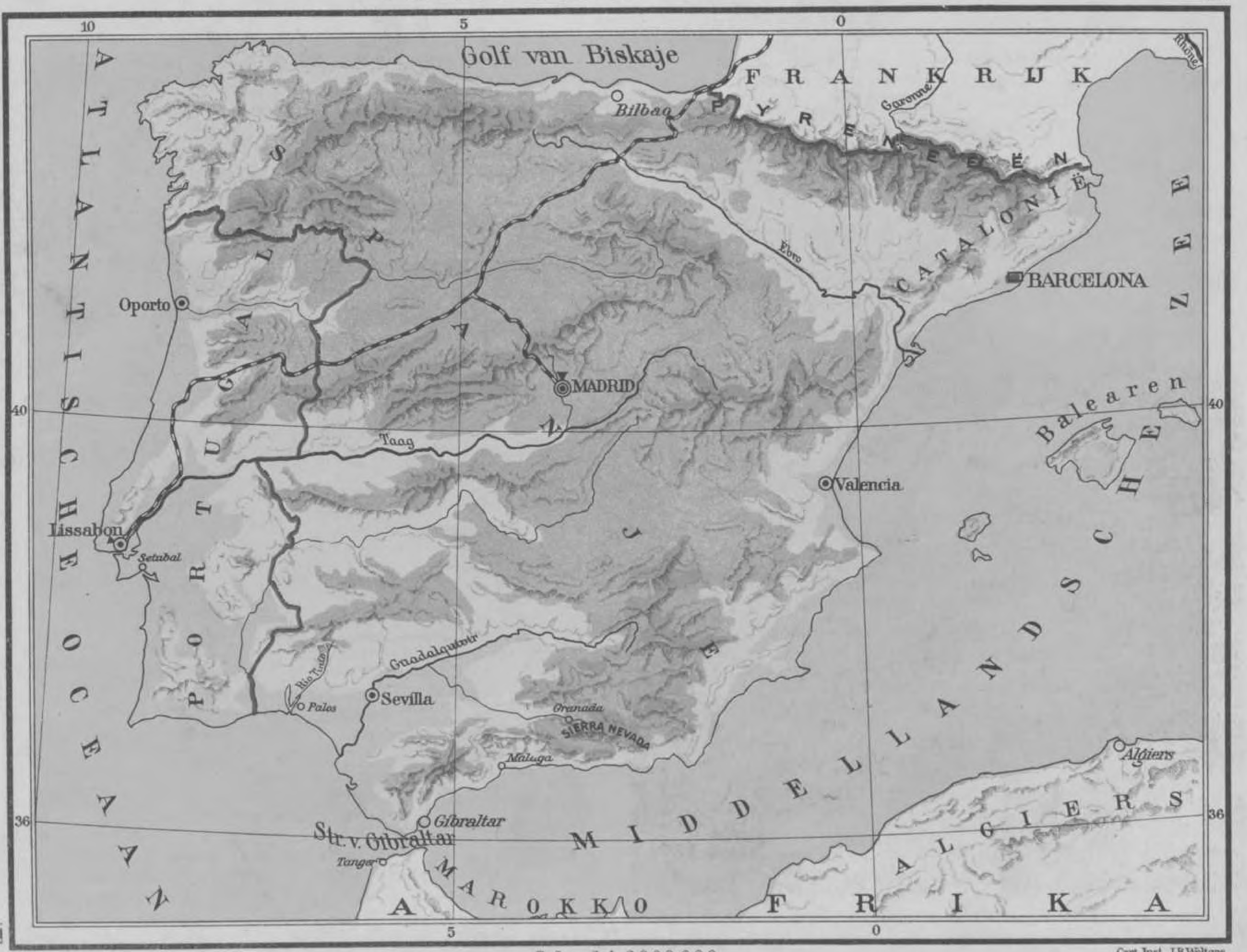

Schaal 1:6.000.000.
0 50 100 150 200 250 300 KM

Cart. Inst. J.B.Wolters.

SPANJE (15 × Nederland; 20 mill. inw.) EN PORTUGAL (3 × Nederland; 6 mill. inw.).

Landbouw en Veeteelt. Op de uitgestrekte Spaansche hoogvlakten valt weinig regen; 's zomers is het er heet en dor, en 's winters erg koud. Alleen in de omgeving van sommige rivieren en langs de kusten is landbouw mogelijk. Op de hoogvlakte is de schapenteelt een bron van bestaan.

Langs de Middellandsche Zee (klimaat!) zijn weelderige boomgaarden met veel zuidvruchten: sinaasappelen, citroenen, druiven, vijgen, olijven, amandelen. — De wijnbouw vooral is van belang. De voornaamste plaatsen langs de Middellandsche Zee zijn: **Valencia** en **Malaga**.

Bergbouw en Industrie. Spanje is een rijk erts-land: koper **(Rio Tinto)**, lood, kwikzilver, en ijzer **(Bilbao)**. Toch is door deze rijke mijnen geen bloeiende industrie ontstaan. Spanje is een dun bevolkt, arm land; en kolen worden er nagenoeg niet gevonden. Bovendien zijn de meeste mijnen verkocht aan buitenlanders. Een uitzondering is **Barcelona**, dat een groote industrieplaats is (katoen en zijde).

Handel en Verkeer. Het verkeer in deze landen is van geringe beteekenis: weinig spoorlijnen en slechte wegen. De rivieren hebben steile oevers en zijn van weinig belang voor deze landen (zie het plaatje). Alleen de Guadalquivir is goed bevaarbaar. Kleine zeeschepen kunnen tot **Sevilla** varen.

De Taag.

De Zuidpunt van Europa. (De Rots van Gibraltar).

De *uitvoerproducten* van Spanje zijn hoofdzakelijk zuidvruchten en ertsen; die van Portugal: wijn, kurk (de bast van den kurkeik) en zout. **Lissabon** en **Oporto** zijn de bekendste havens van Portugal.

Bijzonderheden: Spanje is een koninkrijk, Portugal een republiek; in beide landen behoort de bevolking tot de Romanen en is R.Katholiek. — Het aantal analphabeten in Spanje en Portugal is groot! —

Stierengevechten zijn een wreed vermaak van de Spanjaarden.

Gibraltar is een Engelsche vesting. — **Granada** bezit mooie bouwwerken der vroegere bewoners, de Mooren. — Bij **Setubal** wordt zout gewonnen. **Palos** is de haven, vanwaar Columbus uitvoer.

Vragen: 1. Van welk gebergte krijgt de Guadalquivir door een zijrivier water? Het gebergte heeft kleine gletschers. 2. Welke eilanden behooren tot Spanje?

ITALIË (9½ × Nederland; 38 mill. inw.).

Uitbarsting van den Vesuvius (1872), bij nacht gezien.

Landbouw. Het vruchtbaarste gedeelte van Italië is de Po-vlakte. Door den hoogen bergmuur, de Alpen, wordt ze beschermd tegen de gure winden uit 't Noorden. Het klimaat is er gunstig voor 't verbouwen van tarwe en mais. De wijnbouw en de zijde-cultuur zijn eveneens van beteekenis. De belangrijkste plaatsen in de vlakte zijn: **Milaan, Turijn, Venetië.**

Vruchtbaar zijn ook de vlakten om **Napels** en om **Florence.** Zuidvruchten worden veel gekweekt in Zuid-Italië en op Sicilië. De vlakte om **Rome** is moerassig en daardoor ongezond (malaria!).

Industrie. De nijverheid der groote steden in de Po-vlakte bestaat uit zijde- en katoenindustrie. **Venetië,** gebouwd op vele eilandjes, is bekend om zijn glas- en porseleinfabrieken en om de mooie oude gebouwen. De Apennijnen zijn rijk aan marmer **(Carrara).**

Handel en Verkeer. Door groote tunnels komen belangrijke spoorlijnen door de Alpen: Mt. Cenis-, Simplon-, St. Gothard en Brennerspoorlijn Langs de Oostkust loopt een lijn tot **Brindisi;** van deze plaats uit kunnen nog brieven en poststukken naar Indië verzonden worden.

Uitgevoerd worden: zuidvruchten, zijde, marmer en zwavel. Dit laatste van Sicilië.

Genua, evenals **Napels** een groote zeehaven, wordt aangedaan door de booten der Maatschappij „Nederland".

De schoone Alpenmeren trekken veel toeristen.

St. Pieterskerk te Rome.

Bijzonderheden: Italië is een koninkrijk; de Romaansche bevolking is R. Katholiek. Te **Rome,** de hoofdstad, woont de Paus in het Vaticaan. De Sint-Pieterskerk is een beroemd bouwwerk. — De Vesuvius, de Stromboli en de Etna zijn werkende vulkanen.

Triëst was voor den oorlog de haven van Oostenrijk, maar is als zoodanig achteruitgegaan.

't Eiland Malta behoort aan Engeland.

Vragen: 1. Door welke zeeën is het schiereiland begrensd? 2. Welke eilanden behooren tot Italië? 3. Welke rivieren zijn nog op de kaart genoemd? 4. Wat zijn de meest bekende Alpenmeren?

APENNIJNSCH SCHIEREILAND (ITALIË).

Schaal 1:6.000.000

0 50 100 150 200 250 300 KM.

Cart. Inst. J.B. Wolters.

BALKAN SCHIEREILAND

Schaal 1:6.000.000

0 50 100 150 200 250 300 KM.

Cart. Inst. J.B.Wolters.

WERELDKAART

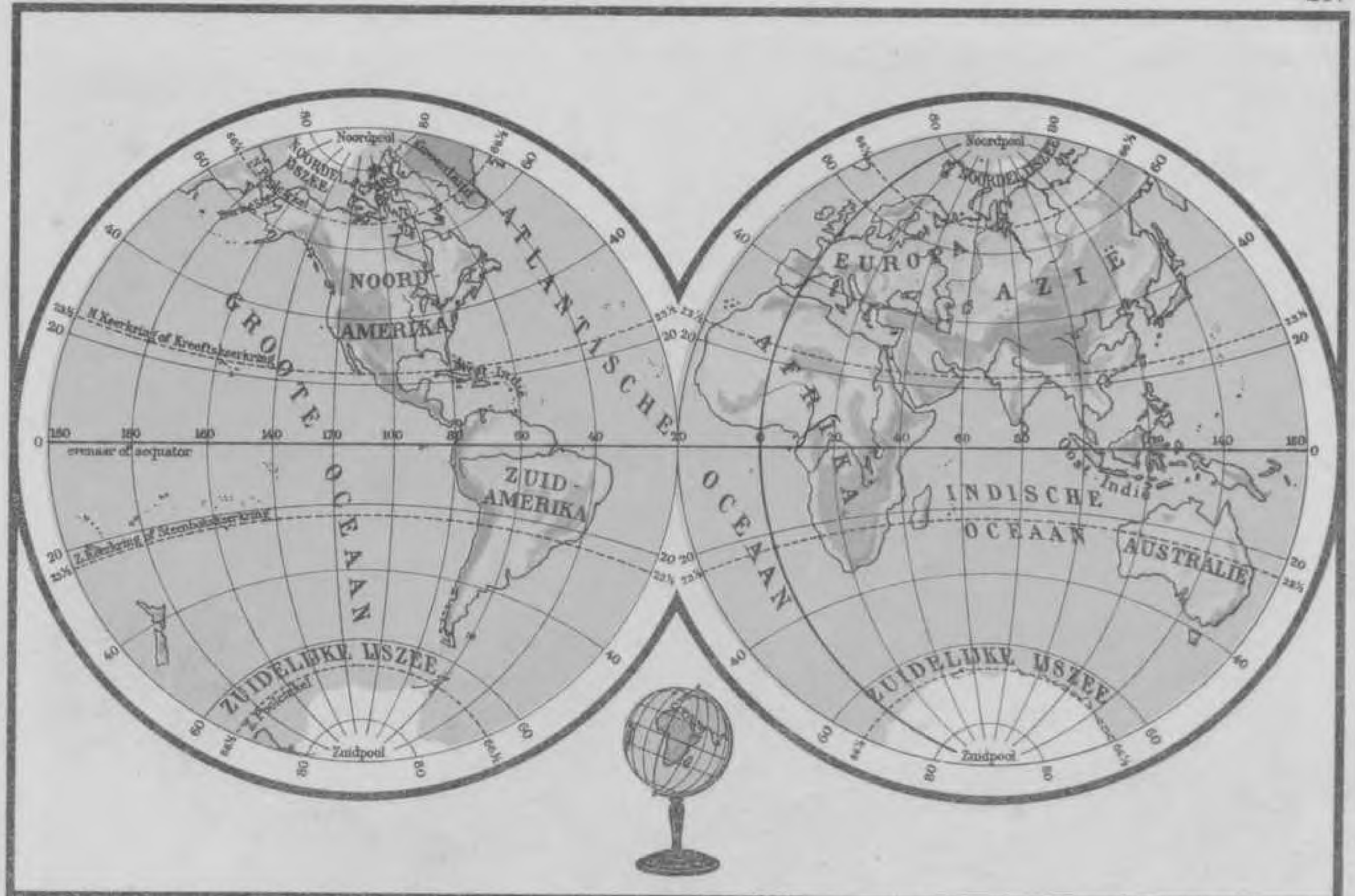

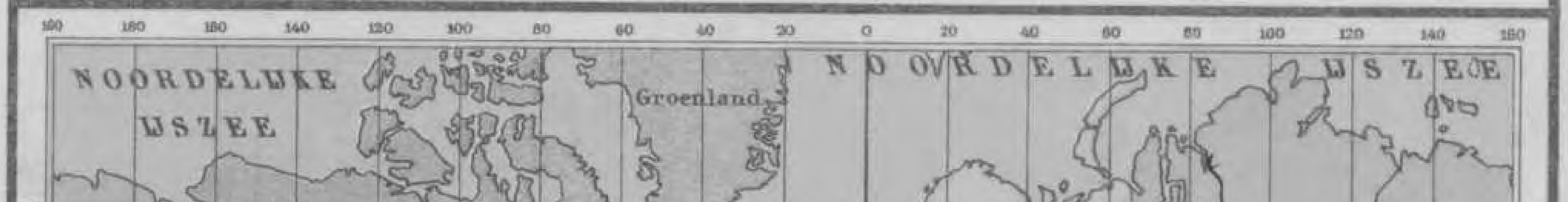

Schaal 1: 250.000.000

0 1000 2500 5000 K.M.

Cart. Inst. J.B. Wolters

AZIË

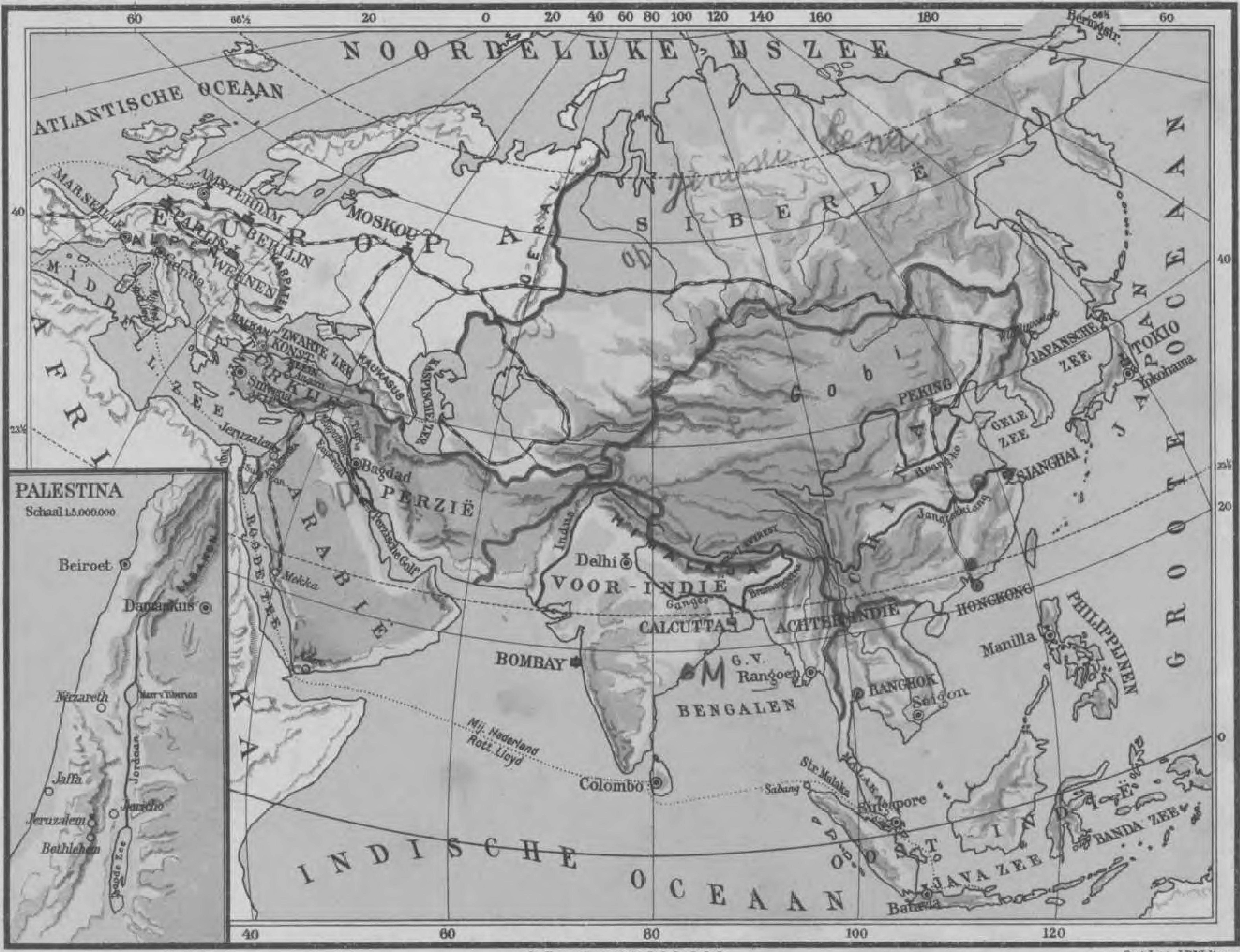

Schaal 1:60.000.000

0 500 1000 1500 2000 K.M.

Cart. Inst. J.B.Wolters

Delhi). De voornaamste landbouwproducten zijn: rijst, suikerriet, katoen, thee en jute. Toch kan Voor-Indië door de dichte bevolking geen rijst en suiker uitvoeren. Achter-Indië, waar niet zooveel menschen wonen, voert veel rijst uit (**Bangkok, Rangoen**), ook veel teakhout. **Malaka** levert veel rubber en tin, **Ceylon** veel thee en rubber. **Singapore** is een drukke havenstad.

Mesopotamië, het land van de Euphraat en de Tigris, was in de oudheid een zeer belangrijk en vruchtbaar gebied. Doch de Turken hebben het later verwaarloosd. Men vindt er, evenals in **Perzië**, veel petroleum. **Bagdad** ligt aan een zeer belangrijke spoorlijn, de Bagdadlijn.

Arabië is bijna geheel woestijn. De meeste menschen wonen aan de kusten en leven van den handel. **Mekka** is de geboorteplaats van Mohammed en trekt jaarlijks duizenden Mohammedaansche pelgrims. **Aden** behoort aan Engeland.

Klein-Azië levert zuidvruchten. **Smyrna** is de groote uitvoerhaven en bekend om zijn tapijten. **Angora** is de hoofdstad van de republiek **Turkije.**

Siberië is bekend om zijn koud klimaat. Heel in 't Noorden liggen groote toendra's, verder naar 't Zuiden wouden en steppen. Toch worden sommige deelen al belangrijk als landbouw- en veeteeltgebieden, vooral langs den Siberischen spoorweg (boter). De wouden leveren veel pelzen; in het bergland worden delfstoffen als goud en graphiet gevonden.

Siberië vormt als staat één geheel met Rusland.

De **Philippijnen** behooren aan de Vereenigde Staten van Amerika. Ze leveren veel tabak, rietsuiker en copra. De hoofdstad is **Manilla.**

Vragen: 1. Aan welke zeeën, golven en straten grenst Azië? 2. Welke zijn de twee grootste steden in Voor-Indië? 3. Welke plaats ligt aan 't eind van den Transsiberischen spoorweg?

Nazareth. — Maria-bron.

PALESTINA.

Dit land, tijdens het leven van Jezus zoo vruchtbaar, is na de verdrijving der Joodsche bevolking een dorre streek geworden. Toch heeft Palestina een belangrijke rol gespeeld in de geschiedenis der wereld. (Denk aan de Kruistochten)! Tijdens den grooten oorlog is het onder Engelschen invloed gekomen en hebben de Joden, die verlangen om zich in het Heilige Land te vestigen (**Zionisten**), daarvoor toestemming gekregen. De Zionisten hopen, dat Palestina eens een vrij Joodsch land zal worden. Er wonen ook vele Arabieren en Engelschen, die mede het land helpen besturen.

Jeruzalem, de schoone oude hoofdstad, bewaart het graf van Jezus. **Damaskus** is een zeer oude stad met veel karavaanhandel; de voorhaven is **Beiroet** (zuidvruchten).

AZIË

AZIË.

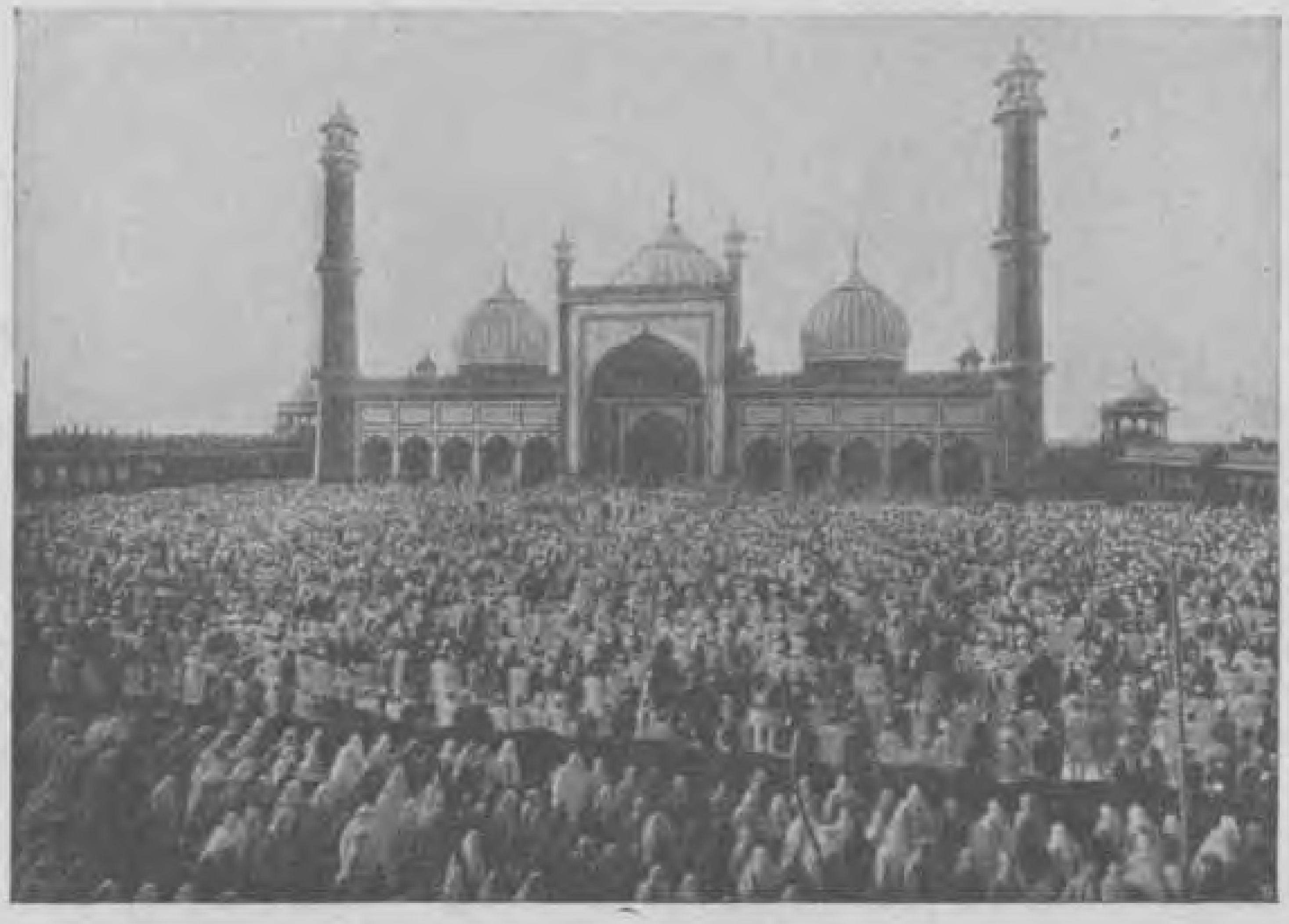

Groote Moskee in Delhi.

Azië is het grootste werelddeel, bijna 5 keer zoo groot als Europa. In 't Noorden strekt zich een groote laagvlakte uit. Overigens is het land meest hoogland of bergland. De **Himalaja** met den Mount Everest (8880 M.) is het hoogste gebergte der aarde. De **Gobi** is een groote woestijn.

In 't Zuiden liggen drie groote schiereilanden: **Arabië, Voor-Indië** en **Achter-Indië.** In Voor-Indië bevindt zich de laagvlakte van de Indus en de Ganges; ook in het noorden van China ligt een laagvlakte.

De belangrijkste deelen van Azië zijn: **China, Japan, Voor-Indië** en **Achter-Indië.** Hier woont bijna de helft van de bevolking der aarde. 't Zijn zeer vruchtbare landen.

CHINA was tot voor eenige jaren een keizerrijk; thans is het een republiek. **Peking** is de hoofdstad. 't Land is meest bergland. Bij de Hoangho en de Jangtsekiang zijn groote laagvlakten. Bergland en laagland zijn zeer vruchtbaar. Het noordelijk bergland is bedekt met dikke lagen löss. De Chineezen zijn een landbouwend volk. In 't Noorden wordt hoofdzakelijk tarwe verbouwd, in 't Zuiden rijst, thee, katoen, suikerriet. Sommige deelen van China zijn overbevolkt; vandaar dat velen naar andere deelen van de wereld trekken, om daar als koelies op plantages of in de mijnen wat te verdienen. **Sjanghai** is een groote haven, evenals **Hongkong**, dat aan Engeland behoort.

Een industrieland is China niet, hoewel er veel kolen en andere delfstoffen worden gevonden. Alleen de industrie van zijde, lakwerk en porselein is zeer bekend.

JAPAN is een keizerrijk, met **Tokio** als hoofdstad. Het bestaat uit eenige groote en een aantal kleine eilanden. Ze zijn meest bergachtig (vulkanisch) en zeer vruchtbaar. Landbouw is dan ook het voornaamste middel van bestaan: rijst en thee. Toch heeft men er ook veel industrie, veel meer dan in China. Naast kunstnijverheid (zijde, porselein, lakwerk) is ook de staal-, katoen- en papierindustrie van belang.

Japan is een van de voornaamste staten der wereld. Het heeft een groote vloot. **Yokohama** is een zeer drukke haven.

Geheel **Voor-** en een deel van **Achter-Indië** behooren aan Engeland. Daarom noemt men dit gebied gewoonlijk **BRITSCH-INDIË**; (hoofdstad

Mekka.

OOST-INDIË.

De eilandenwereld tusschen Azië en Australië heet **Oost-Indië**. Hiervan behoort het grootste deel aan ons land. Alleen de Filippijnen behooren aan de Vereenigde Staten van Amerika, een deel van Borneo aan Engeland, de Oost-helft van Nieuw-Guinee aan Engeland en de Oost-helft van Timor aan Portugal. Al de Nederlandsche eilanden worden namens de koningin bestuurd door den gouverneur-generaal. De hoofdstad is **Batavia.**

De reis naar Indië. Elke week vertrekt er een passagiersboot uit ons land naar Indië, de eene week van uit Amsterdam (van de Maatschappij „Nederland"), de volgende week uit Rotterdam (van de Rotterdamsche Lloyd) Onderweg worden verschillende havens aangedaan. De Amsterdamsche booten houden aan te Southampton, Lissabon, Algiers, Genua, Port-Saïd, Suez, Colombo, Sabang, Belawandeli, Singapore. Na ongeveer 30 dagen komen ze dan in Batavia aan. De Rotterdamsche booten volgen ongeveer dezelfde route. Alleen wordt Algiers niet aangehouden, en in plaats van Genua nemen ze Marseille.

De Nederlandsche eilanden, ongeveer 5000 in aantal, hebben een gezamenlijke oppervlakte van ± **60 × Nederland** en tellen een bevolking van **50 millioen menschen.** Ze worden verdeeld in:

1. **de Groote Soenda-eilanden: Borneo** (22 × Nederland), **Sumatra** (13 × N.), **Celebes** (5½ × N.); **Java** (4 × N.).
2. **de Kleine Soenda-eilanden: Bali, Lombok, Soembawa, Soemba, Flores** en **Timor.**
3. **de Molukken.**
4. **Nieuw-Guinee** met omliggende eilanden.

De meeste van deze eilanden zijn bergachtig en vaak vulkanisch. Op de groote vindt men uitgestrekte laagvlakten. Bergland en laagland zijn meestal met ondoordringbare wouden bedekt (het laagland op Java niet meer). De inlanders verzamelen allerlei *boschproducten*, zooals *harsen*, *gommen*, *rotan*, *rubber*, enz. In de lage gedeelten groeien verschillende *palmen*, aan de kusten *mangroveboomen*. Bekende palmsoorten zijn de *kokospalm* en de *sagopalm*.

Het hoofdvoedsel van de inlanders is in 't Westen *rijst*, in 't Oosten *sago*.

De inlanders behooren voor 't grootste gedeelte tot een volksstam, die men **Maleiers** noemt.

Op Nieuw-Guinee wonen de **Papoea's.** Vooral de Papoea's staan nog op zeer lagen trap van ontwikkeling. Ook nog veel Maleiers in de binnenlanden van Borneo, Celebes en bijna alle kleine eilanden; ze zijn nog heidenen. Protestantsche en Roomsch-Katholieke zendelingen trachten deze inboorlingen tot beschaving te brengen. Maar de bewoners van Java en 't grootste deel van Sumatra zijn veel meer beschaafd. Ze zijn meest Mohammedanen.

Naast de inlanders treft men in Indië ook Europeanen aan (vooral Nederlanders); verder Chineezen en Arabieren.

De dierenwereld heeft in 't Westen veel overeenkomst met die van Azië (tijgers, olifanten, apen, neushoorns, krokodillen, slangen), in 't Oosten met die van Australië (buideldieren). Op Nieuw-Guinee komen paradijsvogels en kakatoe's voor. De lage deelen van alle eilanden worden zeer ongezond gemaakt door de muskiet-mug (malaria!).

Java. Zie het volgende blad.

SUMATRA.

Na Java is dit het belangrijkste eiland. In 't Westen verheft zich een gebergte met vulkanen; in 't Oosten strekt zich een groote laagvlakte uit met tal van rivieren. In het bergland liggen enkele groote meren, zooals het Toba Meer. Bijna overal zijn groote *wouden*. **Palembang** heeft een belangrijken uitvoer van *boschproducten*.

Tot voor een goede vijftig jaar was de omgeving van **Padang** het voornaamste deel van 't eiland (de Padangsche Boven- en Benedenlanden). Daar werd veel *koffie* verbouwd, tegenwoordig minder.

Van meer beteekenis is thans **Deli.** Hier zijn groote *tabaks-* en *rubberplantages*. Ook de *thee-* en *koffiecultuur* breiden zich sterk uit. De Sumatra-tabak behoort tot de beste der wereld en komt te Amsterdam aan de markt. Op de plantages zijn veel werkkrachten noodig. Het eiland zelf is dun bevolkt, zoodat men gebruik maakt van Javaansche en Chineesche koelies. De hoofdstad van Deli is **Medan,** de voornaamste haven **Belawandeli.**

't Noordelijke deel van Sumatra heet **Atjeh**; hoofdstad **Koetaradja**. Met den sultan van dat land hebben we lange jaren oorlog gevoerd. Atjeh levert veel *peper*, evenals het Zuidelijke deel van het eiland.

In de omgeving van **Benkoelen** teelt men veel *kruidnagelen*.

Sumatra heeft twee belangrijke delfstoffen: *petroleum* en *steenkolen*. Steenkolen worden gedolven bij de Oembilin (Oembilinvelden) en in het Moesigebied. Petroleum vindt men in 't Noorden en in de buurt van **Palembang**. Rijk aan petroleum schijnt ook het Djambigebied te zijn.

Bij Sumatra liggen **Bangka** en **Billiton**. Beide eilanden leveren veel *tin*.

De bewoners van Sumatra zijn meest Mohammedanen. Een deel van de Bataks, die om het Toba Meer wonen, is tot het Christendom bekeerd (Protestanten).

Vragen: 1. Wat zijn de grootste rivieren? 2. Welk plaats ligt ten N. van Padang?

BORNEO

is het grootste eiland, doch telt maar een paar millioen bewoners. In het binnenland leven de heidensche Dajaks, langs de kusten veel Maleiers van Sumatra, Javanen, enz. (Mohammedanen). Groote deelen van het bergland zijn nog onbekend. Bijna overal treft men groote wouden aan. **Pontianak** en **Bandjermasin** voeren *boschproducten* uit.

De belangrijkste deelen van ons gebied zijn het Noord-Westen en het Zuid-Oosten. In de buurt van Pontianak worden enkele cultures uitgeoefend *(copra)*. In het Koetaigebied wordt *petroleum* gevonden. De uitvoerhaven daarvan is **Balikpapan**. Op het eiland **Tarakan** is thans de grootste aard-olie-productie van onze Oost.

Bij Borneo ligt het eiland Poeloe Laoet, dat *steenkolen* levert.

CELEBES

is zeer bergachtig. Ook van dit eiland zijn in het binnenland nog gedeelten onbekend. Daar zijn de bewoners nog heidenen (o.a. de Toradja's). Anders is dat in de **Minahassa**. Hier zijn bijna alle inlanders door zendelingen tot het Christendom bekeerd (Protestanten). De hoofdstad van de Minahassa is **Manado**. 't Voornaamste uitvoerproduct is *muskaatnoten*.

De bewoners van 't Zuidelijk schiereiland zijn Mohammedanen. Ze houden zich met scheepvaart en visscherij bezig. Met hun prauwen halen ze van de eilanden in de buurt allerlei *boschproducten*, die in **Makassar** worden verkocht.

Op Celebes zijn in de laatste jaren groote hoeveelheden *ijzer-* en *nikkelerts* ontdekt. Ze worden echter nog niet ontgonnen.

DE KLEINE SOENDA-EILANDEN

liggen in twee rijen; de Noordelijke rij is vulkanisch, Soemba en Timor niet. 't Klimaat wordt naar het Oosten toe droger. Daardoor hebben Bali en Lombok nog *wouden* en *rijstbouw*. Timor is een *steppenland*.

Bali en **Lombok** zijn de belangrijkste eilanden. Beide zijn zeer dicht bevolkt, vooral Bali. Hier is de vroegere invloed der Hindoe's uit Voor-Indië nog het best bewaard, o.a. in de talrijke tempels. De Lombokkers zijn Mohammedanen. Op andere eilanden is de bevolking nog grootendeels heidensch, hoewel de zending er met kracht werkzaam is.

Op Bali en Lombok is *rijst* het hoofdvoedsel; op de andere eilanden *maïs*.

MOLUKKEN of **Specerijeilanden**. De laatste naam zegt al, waardoor ze bekend zijn: **Ambon** vooral door *kruidnagelen*, de **Banda-eilanden** door de *muskaatnoten*. Ze beteeken echter lang niet meer zooveel als vroeger in den tijd der O.-I. Compagnie.

Op Ambon zijn de inlanders Christenen (Protestanten). De **Kai-eilanden** vormen het voornaamste gebied voor de Roomsch-Katholieke missie.

Op alle eilanden is *sago* hoofdvoedsel.

NIEUW-GUINEE is 23 maal zoo groot als Nederland. De Oosthelft behoort aan Engeland. 't Land is nog van weinig beteekenis. Dichte *wouden* bemoeilijken het binnendringen. De Papoea's zijn nog zeer onbeschaafde heidenen.

Vraag: Welke zeeën en straten liggen tusschen de eilanden?

OOST-INDIË

Schaal 1:15.000.000

0 100 200 300 400 500 KM.

CULTUURGEBIED VAN SUMATRA'S OOSTKUST

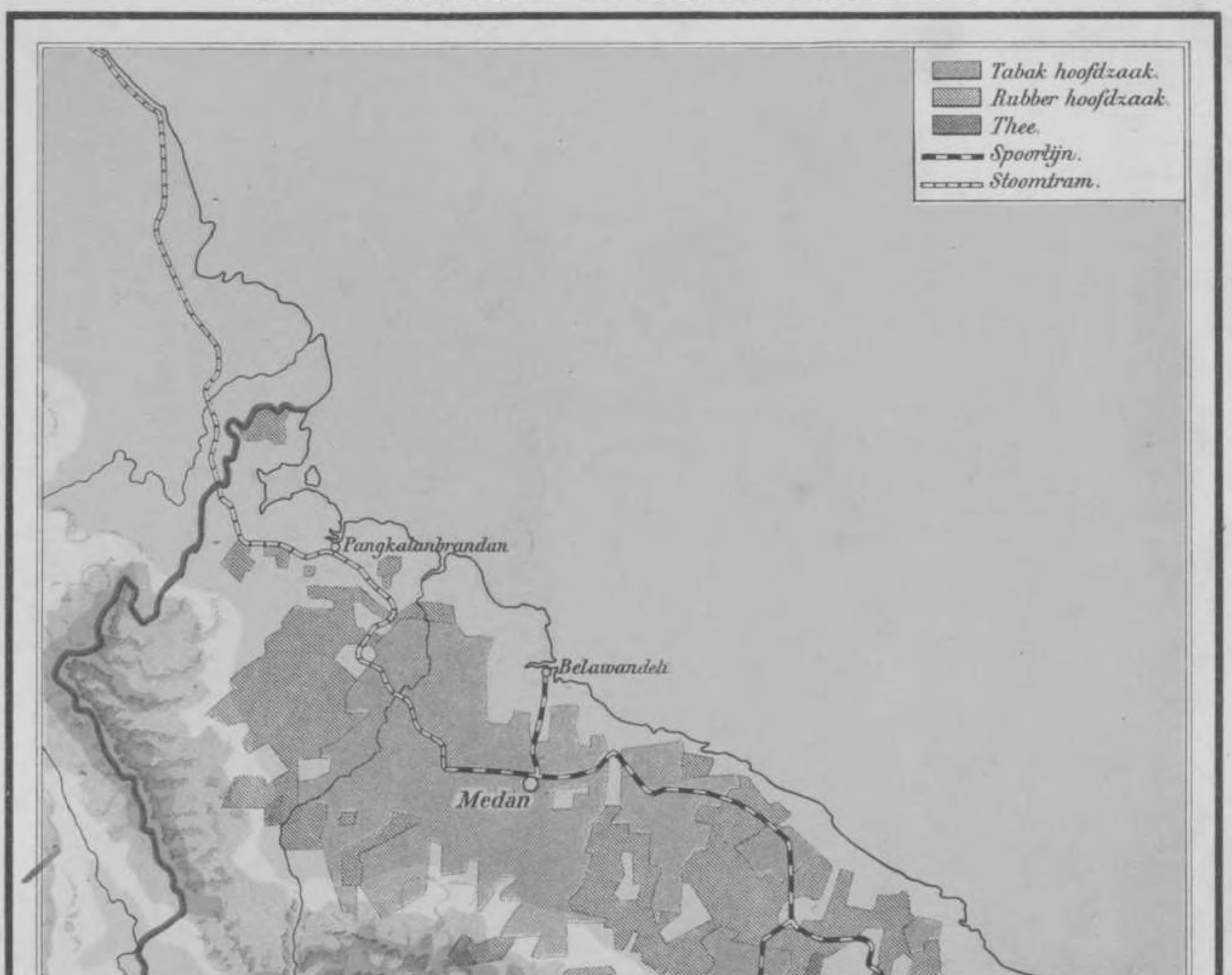

Schaal 1:1.500.000.

0 15 30 45 60 75 KM

Cart. Inst. J.B. Wolters.

JAVA

Schaal 1:5.000.000

0 50 100 150 KM.

Cart. Inst. J.B. Wolters.

JAVA.

Java is het kleinste van de vier Groote Soenda-eilanden, maar verreweg het belangrijkste. Hier en op **Madoera** wonen niet minder dan 35 millioen inlanders. 't Land is dus zeer dicht bevolkt, nog dichter dan ons land.

Java is zeer bergachtig. Er zijn meer dan 100 vulkanen, waaronder verscheidene, die nog werken. De hoogste is de **Semeroe**.

Langs de kusten, vooral aan de Noordzijde, en langs de Solo en de Brantas liggen groote laagvlakten. In vroegeren tijd was hier, evenals op Sumatra en Borneo, bijna alles woud. In de laagvlakten is dit echter zoo goed als verdwenen. De inlanders hadden den grond noodig voor hun sawah's of rijstvelden. Want de bewoners van Java leven van den landbouw. Behalve *rijst* verbouwen ze voor eigen gebruik *maïs*, *cassave* en *aardnoten*. De palmen, vooral de *kokospalm*, hebben ook veel beteekenis voor de voeding (vruchtvleesch, water, knoppen!). Verder heeft de inlander niet veel noodig. Zijn huis bouwt hij van *bamboe*, van palmbladeren maakt hij het dak. Zijn kleeding bestaat uit katoenen stoffen, uit Europa ingevoerd (sarong en baadje). De buffel of karbouw is het voornaamste trekdier.

Vroeger had men op Java verschillende inlandsche vorsten. Tegenwoordig zijn er nog maar twee: de soesoehoenan van **Soerakarta** en de sultan van **Jogjakarta**. Daarom noemt men deze deelen nu nog de **Vorstenlanden**. De vorsten hebben echter maar weinig meer te zeggen.

De inlanders (Soendaneezen in 't Westen, Javanen in 't midden, Madoereezen in 't Oosten) zijn bijna allen Mohammedanen. Christenen vindt men onder hen zeer weinig. Vóór de Mohammedaansche godsdienst heerschten er het Boeddhisme en Brahmanisme, hier gebracht door de Hindoe's uit Voor-Indië. Verschillende oude tempels herinneren daar nog aan. 't Mooiste gebouw uit dien tijd is de Boro Boedoer.

Voor Nederland ligt de beteekenis van Java vooral in de vele cultures. In het laagland vindt men veel *suiker-* en *tabaks*plantages. Suikerriet wordt in bijna alle laagvlakten verbouwd, het meest in de omgeving van **Soerabaja**; tabak wordt vooral veel gekweekt in de Vorstenlanden en in 't smalle deel van Oost-Java, den zoogenaamden „Oosthoek". Suikerriet en tabak worden gewoonlijk verbouwd op sawah's, die van de inlanders worden gehuurd. Het suikerriet wordt in talrijke fabrieken verwerkt tot rietsuiker. Op heel Java zijn een kleine 200 suikerfabrieken. De suiker wordt uitgevoerd, maar zoo goed als niet naar Europa. Anders is dit met de tabak. Deze komt te Amsterdam aan de markt. De voornaamste uitvoerhavens voor suiker zijn **Soerabaja** en **Semarang**, voor tabak **Panaroekan** en **Semarang**.

In het hoogland heeft men veel plantages voor *thee*, *kina*, *rubber* en *koffie*. Thee wordt vooral verbouwd in West-Java, b.v. op de hellingen van de **Salak** en de **Gede**; kina op de vulkanen om de hoogvlakte van **Bandoeng**, koffie vooral bij **Malang** en rubber in de **Preanger Regentschappen** en 't Oostelijk bergland. De kina en koffie gaan naar Amsterdam, de andere producten ook naar andere landen.

Al de genoemde cultures worden uitgeoefend door buitenlanders, veelal Nederlanders. De arbeid op het veld en in de fabrieken wordt verricht door inlanders.

In de laagvlakten, vooral in die bij **Tjilatjap**, worden door de inlanders ook veel *kokospalmen* aangekweekt. Copra, het gedroogde vruchtvleesch van den klapper, is een voornaam uitvoerartikel. De olie, die er uit bereid wordt, is een bestanddeel van de plantenboter (Klappa!).

Uit de streek ten Z. van **Rembang** komt *teakhout* (*djatihout*).

De belangrijkste havens op Java zijn **Soerabaja, Batavia** (Tandjoengpriok), **Semarang, Cheribon** en **Tjilatjap**.

De hoofdstad **Batavia** ligt in een ongezonde streek. De gouverneur-generaal woont daarom te **Buitenzorg**, en veel Europeanen in de bergstreken, b.v. te **Bandoeng**.

De talrijke riviertjes hebben, met uitzondering van de Solo en de Brantas, voor het verkeer geen beteekenis, wel voor de bevloeiïng der sawah's. Spoor- en tramwegen verbinden de belangrijkste plaatsen. Op de Malabar staat de radio-inrichting voor de verbinding met Nederland.

In de steden wonen veel Chineezen (winkeliers), Arabieren en Europeanen; op de plantages Europeanen (Nederlanders).

De volksontwikkeling is zelfs op Java gering. Ruim 90 % van de inlanders is nog analphabeet.

Vraag: Met welke landen in Oost-Azië drijft Java veel handel? (Zie de bootlijnen op het vorige kaartje).

AFRIKA.

Afrika is ruim drie maal zoo groot als Europa. Men noemt het wel „het zwarte werelddeel" naar de hoofdbevolking, de Negers. In Egypte, langs de Middellandsche Zee en in Zuid-Afrika wonen ook veel Blanken. In 't laatste gebied zijn ze deels van Hollandsche afkomst (de „Boeren").

Afrika is voor 't grootste deel hoogvlakte. In 't Noorden vinden we een gebergte, in 't Oosten, nabij den evenaar, hooge vulkanen en groote, diepe meren, o.a. het Victoriameer. De talrijke rivieren hebben bijna alle groote watervallen en zijn dus slecht of niet bevaarbaar. De voornaamste zijn de Nijl en de Kongo.

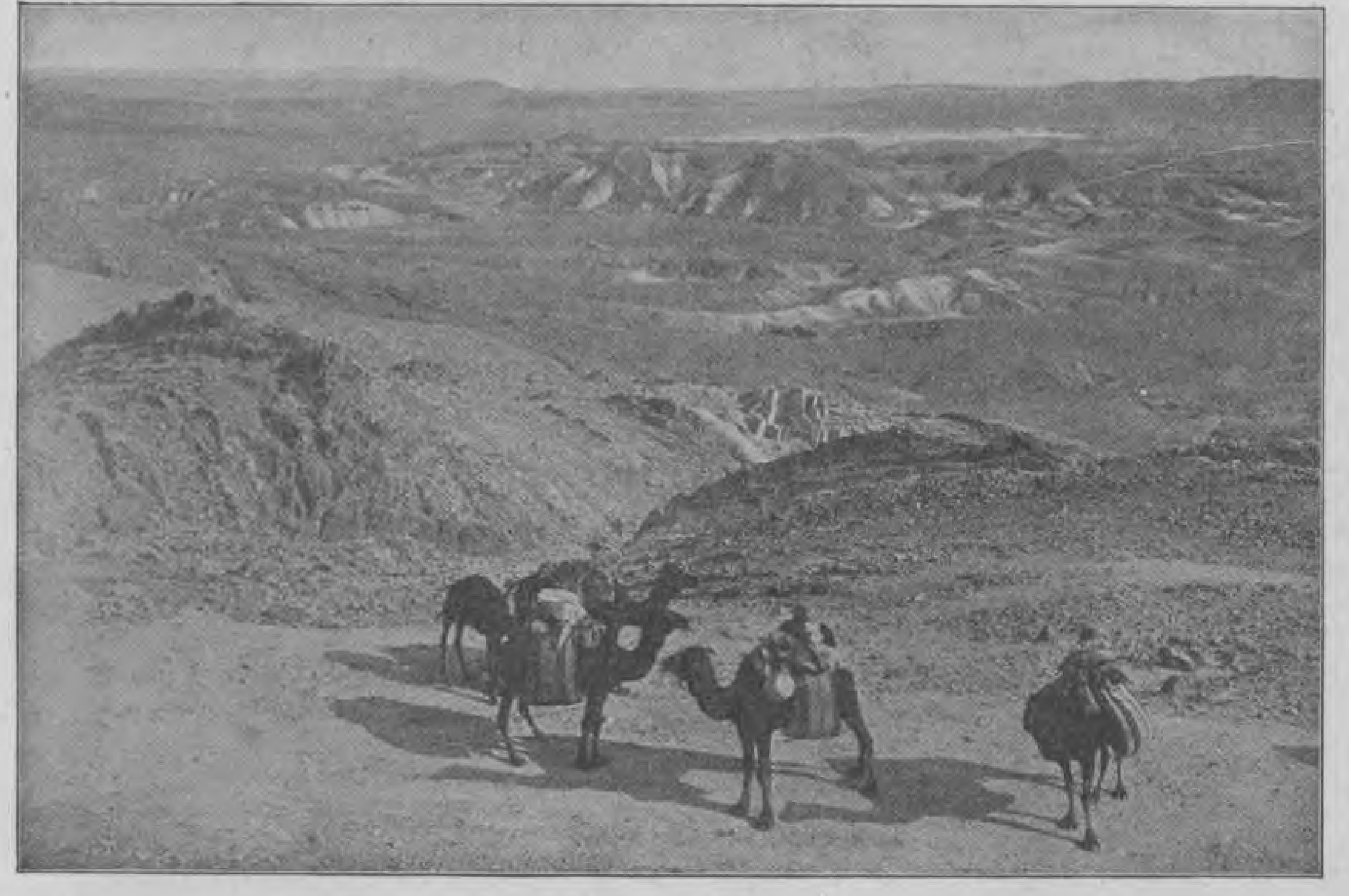

In de Sahara.

Aan weerszijden van den equator is het land bedekt met dichte wouden. In 't Noorden bevindt zich de grootste woestijn der aarde, de **Sahara**, bijna zoo groot als Europa. Alleen bij de bronnen is plantengroei mogelijk. Daar liggen de **oasen**, sommige wel zoo groot als een Nederlandsche provincie; daar groeit de dadelpalm, daar wonen menschen en wordt de landbouw uitgeoefend.

Bijna heel Afrika is door Europeesche mogendheden in bezit genomen. Vooral Groot-Brittannië en Frankrijk bezitten er groote deelen, Frankrijk in 't Westen, Engeland in 't Oosten en Zuiden. 't Belangrijkste Engelsche gebied is **Zuid-Afrika**. Vroeger waren hier Oranje-Vrijstaat en Transvaal onafhankelijke republieken der Boeren. Z.-Afrika is een land van landbouw, veeteelt en mijnbouw. Vooral schapen en runderen worden er gefokt, in de Kaapkolonie (genoemd naar Kaap de Goede Hoop) ook struisvogels. In Transvaal wordt veel *goud* gevonden in de buurt van **Johannesburg** (eerste goudland der aarde!); bij **Kimberley** vindt men *diamanten*. **Kaapstad** en **Durban** zijn voor deze producten (*wol, struisveeren, goud, diamanten*) de voornaamste uitvoerhavens. **Pretoria** en **Bloemfontein** waren vroeger de hoofdsteden der Boerenrepublieken.

Egypte is grootendeels woestijn. Alleen het Nijldal en de Nijldelta zijn zeer vruchtbaar tengevolge van de overstroomingen van de rivier. Men verbouwt er o.a. veel *katoen* en *tabak*. De hoofdstad is **Kaïro**, de grootste stad van Afrika. De drukste haven is **Alexandrië**. Van **Port-Saïd** tot **Suez** is het Suezkanaal gegraven, dat de Middellandsche zee verbindt met de Roode zee. 't Is een van de belangrijkste kanalen der wereld, dat de zeereis van Europa naar Azië en Australië zeer heeft bekort. Door dit kanaal gaan ook onze booten van Amsterdam en Rotterdam naar Oost-Indië.

Egypte was langen tijd Engelsch, maar is thans een zoo goed als onafhankelijk koninkrijk. (Ook **Abessinië** is zelfstandig.)

Marokko, Algiers en **Tunis** met de gelijknamige hoofdsteden behooren aan Frankrijk. Ze leveren *zuidvruchten* (dadels!) en *ertsen*.

De **Kongo-Staat** behoort aan België. 't Is een boschrijk gebied, dat *rubber* voortbrengt en *ivoor*, ook *koper*.

Libye (hoofdstad **Tripoli**) is Italiaansch.

't Eiland **Madagaskar** behoort aan Frankrijk; **Sint-Helena**, bekend door Napoleon, aan Engeland. **Zanzibar** (ook Engelsch) levert de meeste *kruidnagelen* der wereld.

Vraag: Welke landen hebben ook bezittingen in Afrika?

AFRIKA

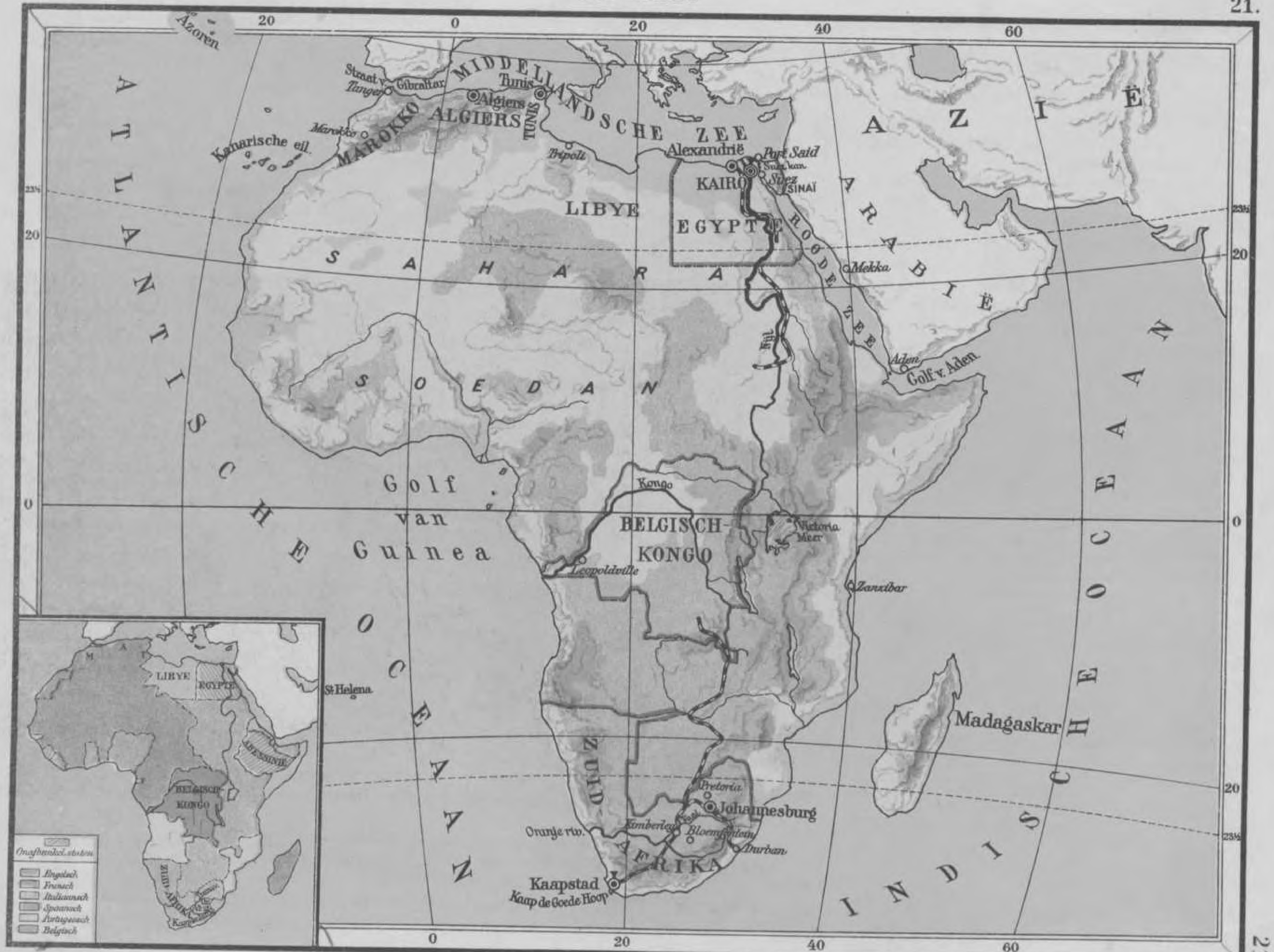

Schaal 1: 55.000.000

0 500 1000 1500 2000 K.M.

Cart. Inst. J.B. Wolters.

NOORD-AMERIKA

Schaal 1:50.000.000
0 500 1000 1500 2000 K.M.

NOORD-AMERIKA.

Amerika, de „Nieuwe Wereld", 4×zoo groot als Europa, wordt verdeeld in **Noord-Amerika, Zuid-Amerika**, en daartusschen **Middel-Amerika.** Noord- en Zuid-Amerika zijn ongeveer even groot. Beide hebben in 't Westen een hoog gebergte, in 't Oosten een lager bergland, in 't midden groote laagvlakten.

Noord-Amerika bestaat uit: **Britsch-N.-A.** of **Canada,** de **Vereenigde Staten** (of Unie) en **Mexico.**

Canada (hoofdstad **Ottawa**), behoort aan Engeland, is zoo groot als Europa, maar heeft slechts 10 millioen bewoners. Groote gedeelten liggen nog woest: in 't Noorden de toendra's en groote wouden (pelsdieren!), in 't Westen en Zuiden uitgestrekte grasvlakten (prairiën). De laatste worden echter langs de spoorwegen meer en meer veranderd in bouw- en weiland. Vooral *tarwe* wordt er verbouwd. **Winnipeg** is een groote korenmarkt. Belangrijke uitvoerhavens zijn **Quebec** en **Montreal** aan de Sint Laurens *(koren, boter* en *kaas).* Op de grens met de Vereenigde Staten liggen de vijf groote Canadeesche meren, waartusschen de Niagara-waterval.

De bewoners van Canada zijn meest Engelschen. Ze zijn Protestantsch en Katholiek (30 %) en spreken de Engelsche taal, in het Oosten ook Fransch.

Groenland, het grootste eiland der wereld (68 × Ned.), behoort aan Denemarken. 't Is alleen bewoond aan de kust in 't Zuid-Westen (Eskimo's).

De **Vereenigde Staten** vormen het belangrijkste deel van Noord-Amerika. 't Land bestaat uit een aantal staten, die te zamen één republiek vormen. De hoofdstad is **Washington.** 't Is een van de eerste landen der wereld. Nergens vindt men zooveel *kolen, ijzer* en *koper* als hier, nergens ook zooveel *petroleum. Goud* en *zilver* komen op verschillende plaatsen in het Rotsgebergte voor. De landbouw en veeteelt worden vooral uitgeoefend in de Oosthelft, dus in het stroomgebied van de Mississippi met haar vele zijrivieren en om de Groote meren. Ten oosten van het Rotsgebergte liggen nog groote prairiën. **Chicago** is de belangrijkste korenmarkt en heeft groote slachthuizen. De voornaamste landbouwproducten zijn koren (vooral *tarwe), maïs, tabak* en in 't Zuiden, om de Golf van Mexico, *katoen.* Groote uitvoerhavens zijn **New-York, Philadelphia, Boston, New-Orleans,** en aan den Grooten Oceaan **San Francisco** en **Los Angeles.** Geen wonder, dat het land ook een reusachtige industrie heeft. **Chicago** en **Pittsburg** zijn de middelpunten voor de metaalindustrie, **Boston** voor de katoennijverheid.

Foto van de Norddeutsche Lloyd.

Wolkenkrabbers te New-York.

De belangrijkste staat in 't Westen is Californië, bekend door zijn *ooft* en *zuidvruchten,* zijn *petroleum* en *goud.*

De Oost- en de Westkust zijn door verschillende spoorwegen verbonden (Pacificlijnen). De belangrijkste gaat van New-York naar San Francisco.

De grootste stad in de Ver. Staten is **New-York,** de grootste stad der wereld (bijna 8 millioen inwoners). De hooge huizen noemt men ,,wolkenkrabbers''.

De Vereenigde Staten, waartoe ook **Alaska** behoort, zijn iets kleiner dan Canada, maar tellen veel meer bewoners (ruim 100 millioen). De Westhelft is nog dun bevolkt. De inlanders, de Indianen of Roodhuiden, zijn bijna geheel uitgeroeid en hebben plaats moeten maken voor Europeanen (Engelschen, Ieren, Duitschers, Noren, Nederlanders, enz.). De Engelschen zijn het talrijkst. Vandaar ook de Engelsche taal en de Protestantsche godsdienst.

In 't Zuiden wonen veel Negers, nakomelingen van de vroegere Negerslaven uit Afrika, die op de plantages moesten werken.

Mexico is een republiek met een zeer gemengde bevolking: Blanken, Indianen, Negers, Kleurlingen. 't Land is zeer gezond, over 't geheel vruchtbaar en levert veel *zilver* en *petroleum.* De hoofdstad is **Mexico. Tampico** is de uitvoerhaven voor petroleum.

Vragen: 1. Hoe heet de straat tusschen Amerika en Azië? 2. Welke bootlijn bestaat er tusschen ons land en N.-Amerika? (zie de Wereldkaart).

MIDDEL- EN ZUID-AMERIKA.

Middel-Amerika en de Westindische eilanden. De staatjes van Middel-Amerika (7 in aantal) zijn onbelangrijke republiekjes. Evenals Mexico hebben ze een zeer gemengde bevolking. De belangrijkste uitvoerproducten zijn *bananen* (**Limon**) en *koffie*.

Van de Westindische eilanden is **Cuba** het voornaamste. 't Is zoo groot als Java, verbouwt eveneens veel *suikerriet* en *tabak* (**Havana**-sigaren), doch telt maar 3 millioen bewoners.

Tot ons land behooren **Aruba, Curaçao** en **Bonaire** en **Saba, St. Eustatius** en **St. Martin** (voor de helft). Ze zijn niet erg belangrijk. Curaçao met de hoofdstad **Willemstad** is het voornaamste. Men heeft er groote petroleumraffinaderijen (voor petroleum uit Venezuela in Zuid-Amerika), nu ook op Aruba.

Door het smalste gedeelte van Middel-Amerika, de landengte van Panama, is door de Vereenigde Staten het Panamakanaal gegraven (van **Panama** naar **Colon**). 't Is het diepste kanaal der wereld (14 M. diep). De weg van de Oostkust der Ver. Staten naar de havens aan de Westkust en naar Oost-Azië en Australië is er zeer door verkort.

Vragen: 1. In welke twee groepen worden de Westindische eilanden verdeeld? 2. Hoe heet de zee tusschen het vasteland en deze eilanden? 3. Welke zeeën verbindt het Panamakanaal?

ZUID-AMERIKA.

't Bergland langs de Westkust heet Andes-gebergte. 't Is hoog en telt vele vulkanen. In 't midden liggen de groote laagvlakten van de Amazone en de Parana. In 't gebied der eerste vindt men groote wouden, in dat der laatste steppen.

't Werelddeel bestaat hoofdzakelijk uit een aantal republieken. De belangrijkste is **Argentinië**, een land met een reusachtige veeteelt (*runderen, schapen*) en een steeds belangrijker wordenden landbouw (*tarwe, maïs, lijnzaad*). **Buenos Aïres** aan de Rio de la Plata is de hoofdstad en een belangrijke uitvoerhaven voor *vleesch, boter, wol, huiden* en *landbouwproducten*.

Wat bedoelt men met de la Plata-staten?
Welke groote haven ligt hier nog?

Brazilië bestaat uit de Amazonevlakte en bergland. De eerste is zeer ongezond, met dichte wouden bedekt, en zeer dun bevolkt. De bosschen leveren *rubber*, uitgevoerd over **Para**. Het kustgebied aan den Atlantischen Oceaan is het belangrijkste deel. Daar worden veel *koffie, tabak* en *cacao* gekweekt. De uitvoerhavens zijn vooral de hoofdstad **Rio de Janeiro** en **Santos** (koffie).

Chili bestaat bijna geheel uit bergland. In 't Noorden ligt een woestijn. Daar komt de *Chilisalpeter* vandaan. 't Middelste deel is een gebied van landbouw (zuidvruchten) en veeteelt. De hoofdstad is **Santiago**, de belangrijkste haven **Valparaiso**.

Welke republieken vindt men nog meer in Z.-A.?

De bevolking van Zuid-Amerika verschilt zeer veel van die van de Unie. Indianen, Negers en Kleurlingen zijn er meer dan Blanken. Alleen Argentinië, Chili en Zuid-Brazilië hebben een in hoofdzaak blanke bevolking. De Blanken zijn meest afkomstig uit Zuid-Europa (vooral Spanjaarden en Portugeezen). Daardoor is Zuid-Amerika bijna geheel Roomsch-Katholiek, en wordt in Brazilië de Portugeesche, in de andere republieken de Spaansche taal gesproken.

Suriname (4 × Ned.) is geen republiek, maar behoort aan ons land. Met uitzondering van een moerassige kuststrook is bijna 't heele land bedekt met groote wouden. Vroeger werden er met behulp van Negerslaven uit Afrika groote cultures uitgeoefend (vooral suikerriet), maar na de afschaffing van de slavernij is er groot gebrek aan arbeiders, zoodat het land zeer is achteruitgegaan. 't Levert thans nog wat *suiker, koffie, cacao* en *balata* (een soort rubber). Ook wordt er een weinig *goud* gevonden.

De bevolking (in 't geheel ± 136.000 menschen) bestaat uit ± 3500 Europeanen, ± 73.000 Negers, waarvan ± 18.000 Boschnegers (afstammelingen van gevluchte slaven). Bovendien nog ± 2000 Indianen en ± 55.000 koelies uit Java en Voor-Indië. Bijna $\frac{1}{3}$ deel der bevolking woont in de hoofdstad **Paramaribo**.

Vragen: 1. Welke Nederlandsche bootlijn onderhoudt de verbinding met Suriname en onze W.-Indische eilanden? (zie de Wereldkaart). 2. Welke republieken heeft men nog meer in Zuid-Amerika? (N.B. Britsch Guyana en Fransch Guyana zijn koloniën van . . . en . . .).

MIDDEL EN ZUID-AMERIKA

Schaal 1:50.000.000.

0 500 1000 1500 2000 K.M.

Cart. Inst. J. B. Wolters

AUSTRALIË

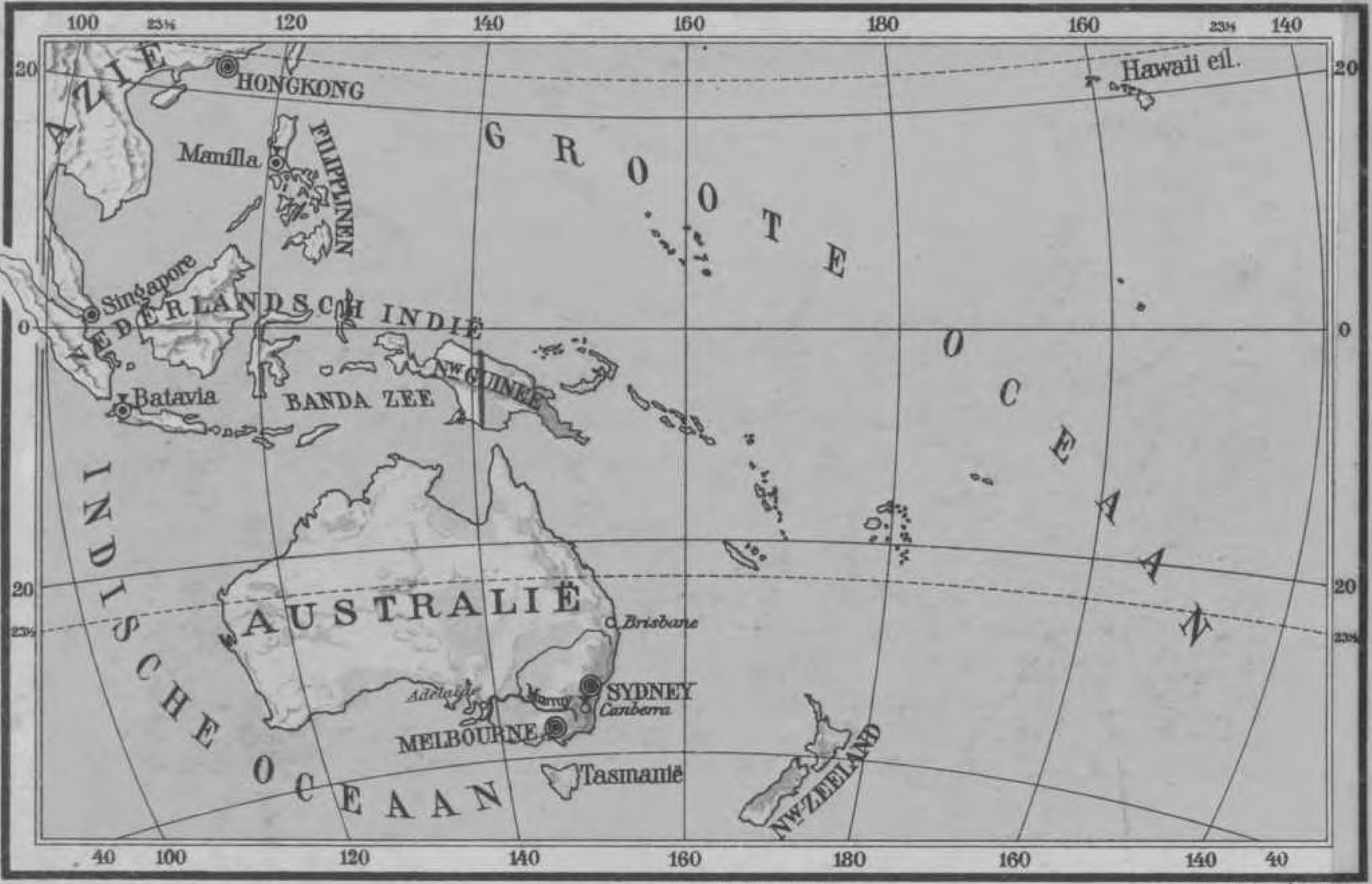

Schaal 1:84.000.000

0 500 1000 1500 2000 K.M.

Cart. Inst. J.B. Wolters.

Australië is het kleinste van de vijf werelddeelen, $\frac{4}{5}$ keer zoo groot als Europa. 't Land telt weinig bewoners: in 't geheel wonen er ongeveer 5 millioen menschen, waarvan in de beide steden **Melbourne** en **Sydney** bijna het derde deel. Australië is dus al zeer dun bevolkt. De oorspronkelijke bewoners, de Australiërs, zijn bijna uitgestorven. De tegenwoordige bevolking is Engelsch. (Engelsche taal en Protestantsche godsdienst). Het heele vasteland, **Tasmanië, Nieuw-Zeeland** en de helft van **Nieuw-Guinee** behooren aan Engeland.

De Westhelft is een zeer dor gebied. Men vindt er groote woestijnen en vlakten met stekelige struiken of hard gras. 't Laagland in het midden en Zuiden is een groot weidegebied. Alleen aan den Oostrand en in 't Z.O. wordt landbouw uitgeoefend.

't Voornaamste middel van bestaan is veeteelt, ook op Tasmanië en Nieuw-Zeeland. Men heeft er verbazend veel schapen, maar ook runderen. Wol, vleesch en boter zijn de voornaamste uitvoerproducten. Australië is het eerste wolland van de wereld.

Op verschillende plaatsen vindt men delfstoffen, als goud, koper, ijzer en kolen.

Nieuw-Guinee is hoofdzakelijk nog een woudgebied, bewoond door de onbeschaafde **Papoea's**.

De **Hawaii-eilanden** behooren aan de Vereenigde Staten. Er wordt veel suikerriet verbouwd.

Canberra is de jonge hoofdstad van het vasteland.